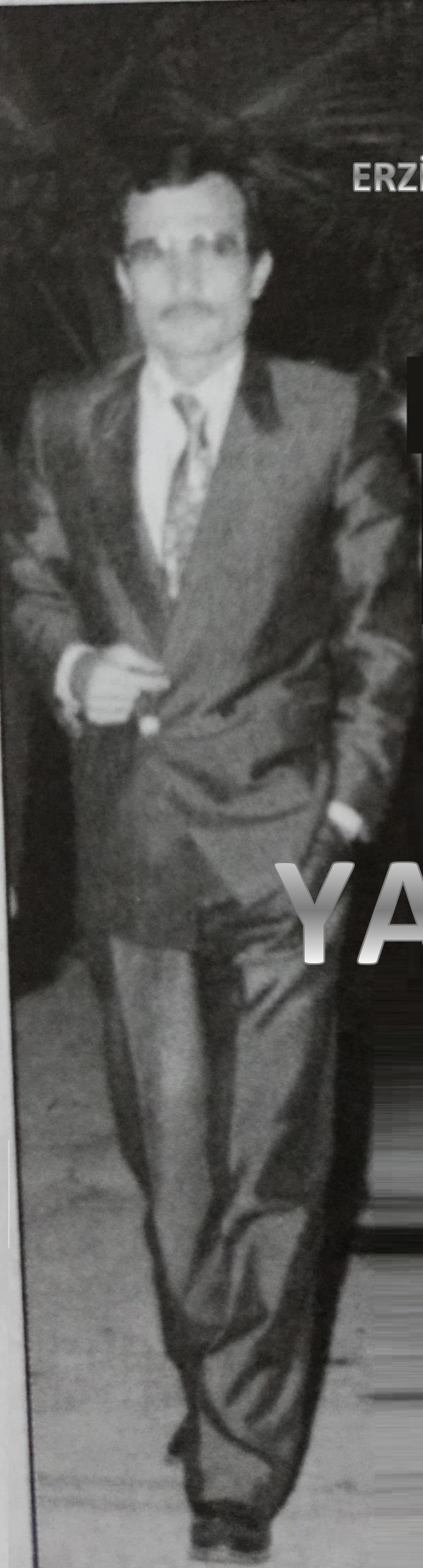

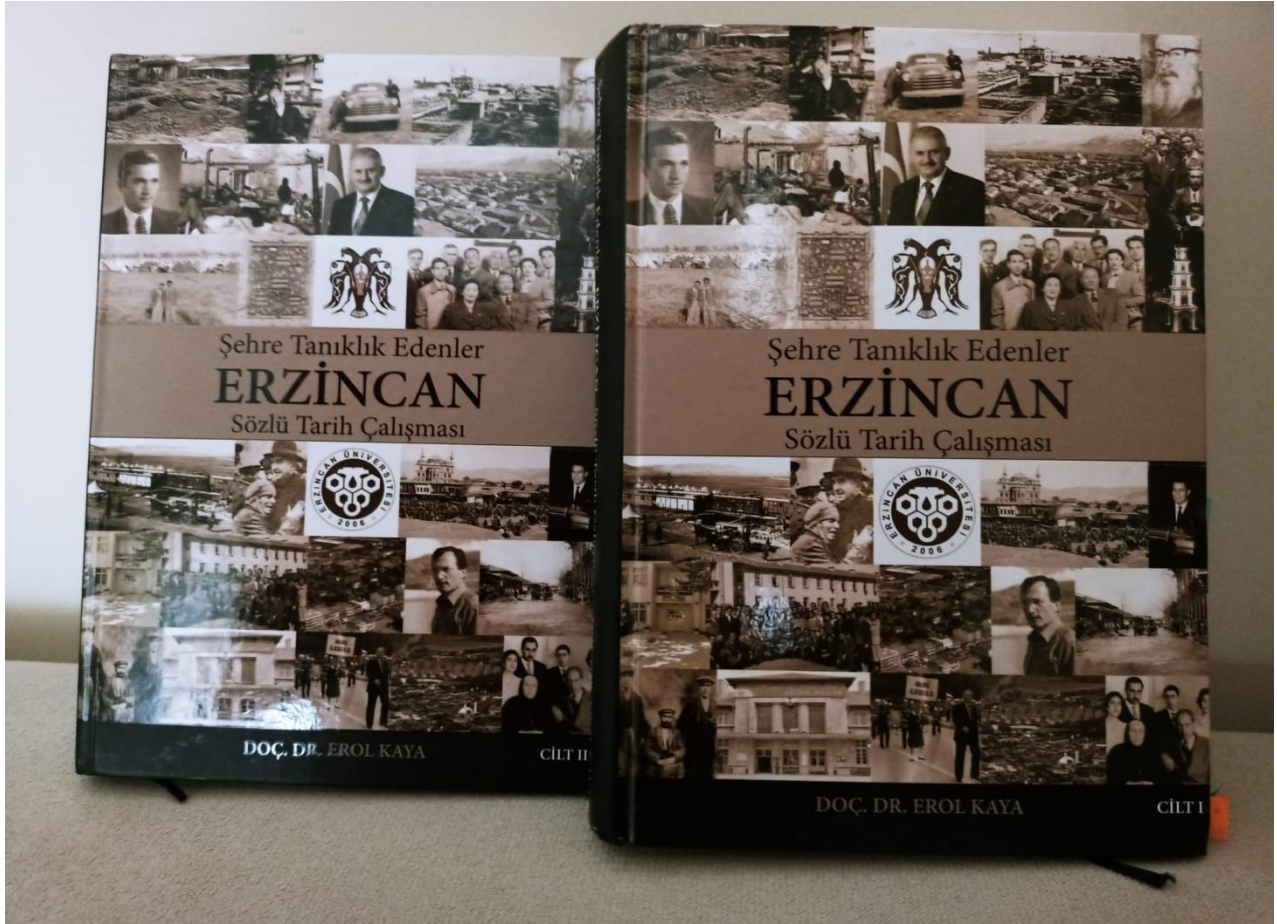
ERZİNCAN SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASINDA

VALİ RECEP YAZICIOĞLU

MUHAMMET NEGİZ

“ERZİNCAN SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASINDA VALİ RECEP YAZICIOĞLU”¹

Doç. Dr. Erol Kaya ve öğrencileri tarafından gerçekleştirilen bir projenin neticesinde ortaya çıkan “Şehre Tanıklık Edenler: Erzincan Sözlü Tarih Çalışması” adlı iki ciltlik eser, Erzincan’a dair önemli bilgilerin kayıt altına alınmasını sağlamıştır. Şehrin tarihi, kültürü, sosyal yapısı, ticari hayat, spor, eğitim hayatı, depremler, inanç dünyası, meslekler gibi zengin bir konu yelpazesine ışık tutan bu eserin ortaya çıkması sırasında farklı meslek gruplarından birçok kişi ile görüşülmüş ve bu görüşmeler kayda geçirilmiştir.

Bu kıymetli çalışma hakkında yapılan değerlendirmelerden bir tanesi yazar Mustafa Kutlu’ya aittir. Kutlu, 2012 yılında Yeni Şafak gazetesinde yayımlanan köşe yazısında², “Sözlü tarih çalışmaları son yıllarda yaygınlık kazandı. Bunlardan biri de Erzincan’da yapıldı ve yayımlandı. Ben isterdim ki bunu bir Erzincanlı (veya heyet) yapsın. Ama bazı kişiler var ki ekmeğini yiyip, suyunu içtiği beldeye vefa borcunu ödemek için böyle çalışmalar yapıyor. Bunlardan biri Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Erol Kaya. Aslen Erzincanlı olmamakla, tahsilini Erzurum’da yapmakla beraber,

¹ Muhammet Negiz, mnergiz@live.com, Nisan 2022

² Kutlu, M. (2012), Erzincan’ın Sözlü Tarihi, Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/erzincanin-sozlu-tarihi-34007>

Erzincan'ı çok sevmiş ve yoğun emek vererek bu iki ciltlik eseri vücuda getirmiş. Bir Erzincanlı olarak kendisine ve bu çalışmaya destek olanlara teşekkür ediyorum.” şeklinde yazmıştır.

Erol Kaya Hoca'nın “*Deprem felaketinin bir toplum üzerinde meydana getirdiği çok önemli olumsuzluklardan birisi de, o toplumun yüzlerce yıl biriktirerek meydana getirdiği ve sözlü olarak yeni nesillere aktardığı ‘Toplumsal Hafıza’yı yok etmesidir. Bu yok oluş o toplumun sürekliliğini tehlikeye düşürdüğü gibi kültürünü muhafaza etmekte de büyük sıkıntılara sebebiyet vermesidir. Bu çalışmadaki ana amaç Erzincan'da bu hafızayı kayıt altına alma düşüncesidir.*” şeklindeki sözlerini alıntılaman Kutlu, “*Sözlü tarih Erzincan için iğne ile kuyu kazmak gibidir. Çünkü; Cenab-ı Hakk ömrünü uzun etsin büyük depremden önceki Erzincan'ı tanıyan ağabeyimiz Ömer Turgut Erbaş"an aldığım bilgiye göre nefsi Erzincanlı (yani yedi göbek şehirli) nüfusu yüzde üçe düşmüştür. Maalesef nefsi Erzincanlıların çoğu (yaşlılar) Erzincan'da değildir. Depremle dağılmışlardır. Onları bulmak ve konuşmak zordur.*” sözleriyle bu çalışma için harcanan emeğin önemini anlamamıza yardımcı oluyord.

Köşe yazısında ve kitapta belirtildiği üzere “*Şehre Tanıklık Edenler-Erzincan Sözlü Tarih Çalışması*” adlı eser kapsamında 56 kişi ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler öncesinde, projede görev alacak personel, sözlü tarih üzerine yöntem ve uygulama eğitimi almış ve bu süreçte Tarih Vakfı ile beraber çalışılmıştır.

Vali Recep Yazıcıoğlu

Bu kıymetli çalışma ile ilk temasım halk kütüphanesinde merhum Vali Recep Yazıcıoğlu hakkındaki bir bilgi için rafları karıştırırken olsa da büyük bir hazine bulmuş gibi sevinmiştim. Şansıma iki ciltlik eserin kütüphanede sadece bir cildi olduğunu öğrenince tüm seti satın almaya karar verdim. Onu da Samsun'daki bir sahaftan ancak temin edebildim.

Kitapta sözlü tarih çalışmasına katılan kişilerden bazılarının merhum Recep Yazıcıoğlu hakkında paylaşımında bulunduğunu görünce bunlardan bir kısmına dikkat çekmek istedim. Mustafa Kutlu'nun ve Doç. Dr. Erol Kaya'nın yukarıda paylaştığım ifadelerinde belirttikleri üzere toplumsal hafızanın gelecek nesillere aktarılması hayati önem taşımaktadır. 8 yıllık valilik dönemi ile Erzincan için ayrı bir öneme sahip olan merhum Vali Recep Yazıcıoğlu için de bu tür bir çalışmanın yapılması gerekmektedir. O döneme tanıklık eden isimlerin birer birer hayata veda ediyor olması yaşanan gecikmenin vahametine işaret etmektedir.

Merhum Recep Yazıcıoğlu hakkında hazırlanan bir tezde³ Vali Bey ile çalışmış 30 mülki idare amiri ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılsa da, 8 yılını geçirmiş olduğu Erzincan'da toplumun farklı kesimlerinden farklı açılardan elde edilebilecek bilgilerin özgün olma ihtimali yüksektir. Deneme amaçlı yaptığım söyleşiler de bu durumu teyit etmektedir.

---

³ Akcagündüz, E. (2019), Kamu hizmetleri motivasyon kuramı çerçevesinde vali Recep Yazıcıoğlu'nun mülki idare amirliği dönemi üzerine bir inceleme, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=T1mWGp9MngYYkCSgiJvtVsXYTSUmNuGDVfo6kuUDM4VtfsyuJ74HcB3SrZn-kcs>

SÖYLEŞİ NOTLARI

Bu bölümde, "*Şehre Tanıklık Edenler-Erzincan Sözlü Tarih Çalışması*" adlı eserde merhum Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında anı ya da izlenimlerini paylaşan kişilerden alıntı yaparken gelecekte daha kapsamlı bir sözlü tarih çalışmasının yapılmasını ihtiyacının altını tekrar çizmek istiyorum. Sözlü tarih çalışmasına, babası hakkındaki paylaşımları ile katkı sağlayan Mehmet Kemal Yazıcıoğlu ile başlayalım...

MEHMET KEMAL YAZICIOĞLU (Merhum Recep Yazıcıoğlu'nun Oğlu)⁴:

2 Haziran 2010 tarihindeki sözlü tarih söyleşisinde Mehmet Kemal Yazıcıoğlu, merhum babası hakkındaki bazı anı ve görüşlerini Doç. Dr. Erol Kaya'ya açıklamıştır.

Çocukluk & Gençlik Yıllarında Recep Yazıcıoğlu

Bu söyleşide, babasının çocukluk ve gençlik dönemleriyle alakalı anlattıkları ve fikri yapısının nasıl geliştiği hakkındaki soruya Mehmet Kemal Yazıcıoğlu, "*Şimdi tabii babam çok ayrı kaldı ailesinden. Babam ve amcam yurtlarda kaldılar. İşte okul hayatları ailesinden çok kopuktu. Tabii o anki şartlar, o anki siyasi yapı bu. Onun için aslında ben şöyle özetliyorum babamı; babam pek fazla bir şey bulaşan ya da amacı bir an evvel okulunu bitirip, bir an evvel işte görevini alıp, hayatını kurup devam ettirme çabası içerisinde, gayreti içerisindeydi. Ankara Hukuk Fakültesini böyle atlattı. O yüzden çok fazla bir olaya ya da çevreye bulaşmadı diye biliyorum. Ama kendi içerisinde yaşadığı o anki dönemleri, o anki psikolojisi neydi? Onu çok iyi bilemeyebilirim. Asıl kaymakamlıktan sonra başladı mücadelesi. Yani, o idarecilik, hayata asılması, bu staj döneminden sonra Aydın'da yaptı. Ondan sonra asaletini aldığı dönemden itibaren başladı. Ben bu konulara daha vakıfım.*" şeklinde yanıt veriyor.

Coğrafya ve Karakter

Coğrafyanın şahsın karakterini etkileyip etkilemediği hakkındaki bir soru üzerine Mehmet Kemal Yazıcıoğlu'nun yanıtı "*Muhakkak. Çünkü gidip görenler daha iyi bilirler, oradaki coğrafi durum, oradaki şartlar, ister istemez insanların gayretlerine de, onların kültürlerine de, aile hayatlarına da, her şeylerine yansıyor. Ve oradaki yapı, oradaki çetin yapı ister istemez insanların hayatlarına da yansıdığı için, daha gayretli, zor şartlarda çok çabuk pes etmeme ve mümkün olduğu kadar çalışan, çünkü orada çalışmak çok önemli bir şey. Bir süreç aslında bu. Dolayısıyla oradaki yapının da ister istemez karaktere yansıdığına şahit ve tanıklık ediyoruz. İşte bu büyükbabamda da, babamda da, amcamda da, ite bütün akrabalarım da, başarılarının altında yatan noktada da ben biraz da o coğrafi etkinin olduğunu düşünüyorum. Sürmene Köprülü Köyü'nün daha doğrusu Trabzon'un, Karadeniz'in o coğrafi yapısının olduğunu düşünüyorum.*" oluyor.

Okuduğu Kitaplar & Etkilendiği Yazarlar

Babasının okuduğu kitaplar ve etkilendiği yazarlar hakkındaki soruya, "*Yani o konuda net bir şey ama babamın çok enteresan bir yapısı vardır. Onu şöyle özetleyebilirim; onun kitap*

⁴ Kaya, Erol (2012), "*Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması*", Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 2-22.

arşivi çok geniştir. Her kesimden, her düşünceden, her fikirden insanlarla hep sohbet ettiği gibi, onların yazmış olduğu kitapları da okur. Çok okuyan birisiydi. Çünkü babam için önemli olan amaç, doğru bir insan olabilmek. Doğru bakabilmek, at gözlüğüyle bakmamak, herkesi değerlendirmek, insanların düşüncelerine saygı duyabilmek, bu saygı çerçevesinde ‘herkesten ne alabilirim’i düşünmek. O yüzden şundan etkilenmiştir, bunu okumuştur, şunu yapmıştır demek mümkün değildir. Çünkü babamda yapı olarak bilirsiniz, herkesi kucaklayan bir yapıya sahiptir. Bunun nedeni de, o çocukluk evresinden bu zamana kadar gelen süreci içerisinde, hiçbir ayırım yapmadan, eline geçen her kitaptan, önüne geçen her kişiden “neler alabilirim, ne yapabilirim” düşüncesini düşündüğünü tahmin edebiliyorum. Çünkü kütüphanesine baktığım zaman böyle bir şey çıkıyor ortaya. Çok renkli bir kütüphanesi var ve babam okumayı çok severdi. Yani eline geçen her kitaba mutlaka hızlı bir şekilde bakar, değerlendirir ve hemen kütüphanesine koyardı.” şeklinde yanıt veriyor.

Tokat Valiliği

Babasının ilk valilik yılları olan Tokat Dönemi hakkındaki soruya, “O dönem çok ufaktım. Şimdi şimdi Tokat’a yapmış olduğumuz ziyaretlerde onunla ilgili anlatılanlar, annemin anlattıkları, ablalarımın anlattıklarından bildiğim kadarıyla, o dönem çok renkli bir dönemdi. ‘Tokat’ın altın yılları’ olarak adlandırılıyordu. ‘Dördüncü Murat’ lakabını aldığı dönemler. İşte sigara yasağı, içki yasağı diyorlar ama on sekizden küçüklere sigara-içkinin verilmemesi, kahvehanelerde sigara ve içkinin olmaması, kitap bulundurulması. Okey ve benzeri şeylerin bir noktadan yasaklanması. İçki içenin, içki veren yerlerin belli saatlerde kapanması bunun gibi. Tokat’ta neler yapılabilir? İşte bunlar da biliyorsunuz. Tokat’ın altın yılı olarak değerlendirilmesinin en büyük nedenlerinden biri; derslik sayısının Cumhuriyet tarihinden daha fazla olması beş yılda. Sağlık ocağı sayısının, Cumhuriyet tarihinden daha fazla olması. Bu toplumun kalkınması için değişik bir modeldi. Bu, Devlet Planlama Teşkilatı’na da model oldu. Toplumun kalkınması için neler yapılabileceğini ilk defa Tokat’ta öğrendi insanlar, idareciler. Yani işte malzeme devletten, valilikten, özel idareden ama işçilik vatandaşın, köylüden. Bu şekilde Cumhuriyet tarihinde ulaşılabilecek sağlık, okul kamu kurum çok hızlı bir süreç içerisinde, bu beş yıllık kalkınma sürecinde Cumhuriyet tarihinden daha fazla derslik sahibi oldu Tokat. Tokat’ın altın yılları olarak değerlendiriyor. Tabii bu sigara, içkiye vermiş olduğu ciddi tepki de ona ‘Dördüncü Murat’ lakabını taktı. O dönemde tebdili kıyafetlerde denetim yapması, hastaneleri denetlemesi, karakolları denetlemesi, vatandaş gibi çok rahat bir şekilde sokakta elini kolunu sallayarak yürümesi, insanlarla olan diyalogu. Valilik bile çok farklı algılanıyordu öncesinde, babamdan sonra daha farklı algılandı.” diyor.

Valilik İmajı

Valilik imajında yaşanan değişime dair soruya, “Ciddi imajda bir değişiklik oldu. Bir de tabii çok genç yaşta, otuz beş yaşında vali oluyorsunuz. Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir şey. Bizim bildiğimiz vali, kelli felli, oturaklı, ağır, işte valilik binasından kolay kolay çıkmayan bir valilik imajından, vatandaş ile birebir ilişki kuran, sosyal, sıcak, kahkahası meşhur, onun kahkahası çok meşhurdur biliyorsunuz. Ve asıl bir noktada da sert, gerektiği

zaman da sert bir valilik süreciydi ve beş buçuk yıl dolu dolu geçti. Yani Recep Yazıcıoğlu, ben ona bir 'Marka' diyorum. O marka ilk Tokat'ta temelleri atıldı." şeklinde yanıt veriyor.

Aydın Valiliği

Kısa süren Aydın Valiliği dönemine dair soruya şu yanıtı veriyor: "Aydın'da iki buçuk yıl. Aydın'da da çok ciddi bir süreç vardı. Orda da babamın hep üzerinde durmuş olduğu özellikle doktorlar, öğretmenler ve emniyet güçleri yani polisler, bu noktada babam biraz daha bürokrasi hastalığını bu noktada hassaslığını Tokat'ta bulunduğu süreç içerisinde kazanmıştı, deneyim kazanmıştı. Nitekim işte Aydın, Denizli ve Erzincan'a kadar, bu süreçte vermiş olduğu konferanslar var, bürokrasi hastalığından, işte vatandaşa nasıl davranması gerektiğini. Bizim bir tekel olduğumuzdan, alternatifimizin olmadığından, vatandaşın bizden yani 'Ben senden iyi bir çözüm bulamadım, benim sorunlarıma çözüm bulamadın, ben başka birine gideyim.' deme gibi bir şansı olmadığından ve Aydın'da da bu süreç olduğunu. Aydın'da da şey süreçti yani daha çok ordaki yapıdan da ötürü, anlayıştan da ötürü, siyasilerden de ötürü. Çünkü Aydın biraz daha sıkıntılı bir süreçti. Ordaki siyasi yapı bayağı da ciddi bir şey oldu babamın, bunu anlatmaya çalıştı, bunu empoze etmeye çalıştı. Tabii onun dışında da Aydın'da çok ciddi bir projesi vardı. Şehri ısıtıp soğutmak gibi. Aydın'ın öyle bir şansı da var ama tabii buna süresi ve görev süresi yetmedi. Oradan Erzincan'a tayin oldu. Aydın'ı ben şey gibi özetliyorum; Aydın, babamın artık biraz daha idarecilik yönünden kendi çalıştığı personeline biraz daha nasıl olması gerektiğini anlattığı ve bir tarzın, bir anlayışın, bir yönetim şeklinin nasıl olması gerektiğini anlattığı, yaşadığı, uygulamaya çalıştığı bir dönemdi. Ama buna diğer projelerde de olmakla beraber süreci çok yeterli olmadı ki bunların hepsini Erzincan'da uygulama şansını yakaladı. Doksan bir Erzincan'a geliş."

1992 Erzincan Depremi

Erzincan Valiliği dönemi sırasındaki 1992 Erzincan Depremi'ne dair sorulan soruya üzerine merhum Recep Yazıcıoğlu ile yaşadıklarını anlatıyor: "Hatırlıyorum, tam konağa geldi, vilayet binasına geçerken arabada bizi gördü. Gözleri şişmiş, ağlamış belli, Erzincan'ın o halini görünce. O görüntüsü hala gözümün önünde. Annemin elini tuttu, sımsıkı tuttu. **'Allah yardımcınız olsun.'** demişti hiç unutmuyorum. **'Zor bir süreç bizi bekliyor.'** dediğini hatırlıyorum. Ondan sonra zaten babamla irtibatımız koptu. Bunu esprili şekilde söyleyeyim, harbiden irtibatımız koptu. Çünkü babamı göremiyorduk artık. Yani biz yatarken, babam çok geç vakitlerde eve geliyordu. Bazen gelmiyordu, vilayette kalıyordu. Yaklaşık bir buçuk sene böyle devam etti. O dönemler tabii zor dönemlerdi, bizim için zor dönemlerdi ister istemez. Ama farkı hissediyorsunuz. Çünkü artık **'Deprem Koordinasyon Merkezi'** kuruluyor. Neler yapılması gerektiği çıkıyor, eksikler kapatılmaya çalışılıyor. Çadırlar geliyor, dağıtılıyor. Ama zor bir süreç yani. İnsanları memnun edebilme imkânımız yok ne yazık ki. Çünkü herkes sıkıntılı, dertli, herkes bir çare arama işinde. Çok çabuk problemlerinin çözülmesini istiyorlar. Çadır sıkıntısı var, eksikliği var. O yüzden bazı noktalarda sınıfta kaldık diyoruz. Yani, bu Erzincan'ın sınıfta kalması manasında değil. Yetersiz çadır geliyor, çadır sıkıntısı var. Gıdada sıkıntı var. Yardım faaliyetlerinin dağıtılması, koordinasyonunda ufak tefek aksaklıklar yaşanıyor. İnsanlar bunu kaldıramıyor, tolere edemiyor. Hemen kaldıramıyor. Nitekim, **'Vali istifa!'** çağrıları... Yani biz kaç sefer bu konuda ciddi sıkıntılar yaşadık.

Şimdi bu çaresizlik içerisinde kalabalık bir grup konağa geldiler, Valiye ulaşmak için. Annem çıktı onlarla konuştu. Sözler, sataşmalar işte... Yeri geldiği zaman hakaretler olmadı değil ama bunlar doğal şeyler. Millet acı içinde insanlar ve çare arıyorlar ve ilk ulaştıkları kişiye, -artık o psikolojiyle bir noktada- aslında saldırıyorlar. Ama daha büyük bir kalabalık Valilik binasına gitmiş. Ciddi bir kalabalık ve **‘Vali istifa!’** sloganlarıyla Valiyi istifaya çağırıyorlar. Babamın en büyük özelliklerinden biri, -sizde bilirsiniz- cesareti ve o anki şartta, koşulda toplumu, o anki havayı yumuşatıp, insanları daha farklı noktaya taşıyabilecek kabiliyeti ve özelliği vardı. Nitekim, **‘Vali istifa!’** söylemlerinden insanlar dağıldılar. Herkes bir şeyler yapmaya çalıştı Erzincan için. O kalabalıklar dağıldıktan sonra herkes evi ile ilgilendi. Kimi gitti çadır dağıtılmasına yardımcı oldu. Çünkü bir söylemi vardı orda:

“Siz ‘Vali istifa!’ derken Valinin istifa etmesi olayı çözmiyor. Yani hepimiz bir şey yapmak zorundayız. Her şeyi bizden beklemeyin. Yani, siz de elinizi taşın altına sokmak zorundasınız. Burası sizin yaşadığınız yer. Sizin de bize destek olmanız lazım.”

‘Vali istifa!’ çağrısı ile babam iniyor aşağı. Onların kollarına giriyor. **‘Vali istifa!’** sloganlarıyla beraber dört yola kadar yürüyorlar. Tabi onların, o anki şeyini de alıyor, stresini, sinirlerini de, sıkıntısını da. Düşünsenize, Vali sizinle böyle kol kola gidiyor ve Dört Yol’a kadar, **‘Vali İstifa!, Vali İstifa!’** Sonra birden **‘Hükümet istifa!’**ya dönüşmeye başlamış. O süreçte yine; **‘Vali, hükümet istifa!’** Çünkü o süreçte yapabilecek bir şey yok.

*

Ne derse öncelik o anki stresli, o çaresizlik ve her şeyi yapabilir insanlar. İster istemez o an hemen onları şey yapmanız lazım, motive etmeniz lazım tekrardan. Yani o sıkıntıyı, onların yaşamış olduğu kötü atmosferi bir şekilde dağıtmanız gerekiyor. Ne yapabilirsiniz? Siz de onlarla beraber kol kola girip önce, **‘Vali istifa!’**; sonra, **‘Hükümet istifa!’** İşte orada bir konuşma yapacaksınız. İşte dediğim gibi; “Herkes bir şey yapmak zorunda.” Artık bu süreci ancak böyle atlatabiliriz. Ve insanlar orada dağıldılar.”

Recep Yazıcıoğlu, Toplumun Nabzını Çocuklar Vasıtasıyla Tuttu

Mehmet Kemal Yazıcıoğlu, deprem sonrası Vali Recep Yazıcıoğlu’nun çalışmalarını değerlendirirken toplumun nabzını tutma yöntemini de anlatıyor: “Sekiz ayda her şey, ufak da olsa sorunlar çözülmeye başladı. Şehir tekrardan yapılanmaya başladı. Babam, Erzincanlının, daha doğrusu vatandaşın nabzını çocuklarından öğrendi. Derdi ki, işte gittiği yerlerde, binalarda, orada yıkılan, ufak tefek kendi çapında bir şeyler yapmaya çalışan vatandaşların yanına gittiği zaman, çocukların ona kötü baktığına şahit olduğuna şahit olmuş ve demiş ki; **‘Ben anladım ki evde benim hakkımda kötü konuşuyorlar. Ufak çocuklar bile bundan etkileniyor.’**

Çok kısa bir zaman sonra, çocuklar Valiyi görünce işte, **‘Vali Amca!’**, ilgi göstermesinden, **‘Evet biz aslında süreç atlattık, bu süreç de doğru yerdeyiz’**i çıkarttı.”

Terörlü Yıllar

O dönemin kara sayfaları arasında yer alan terör olayları ile babasının izlenimlerine dair Mehmet Kemal Yazıcıoğlu şunları söylüyor: *“Depremden sonra bu defa terör var. Yani terör ki Başbağlar katliamı, terörün bu güne kadar gerçekleştirmiş olduğu, en kanlı, en vahşi katliamdır ve bu, Erzincan’da yaşandı. Erzincan, terör bölgesi noktasında şehir merkezi ve ilçelerin dışında, tabii geçiş güzergâhıdır. İşte Tunceli ile hudutta olmamız. Tunceli-Erzincan arasının geçici güzergâh olması. Bu bölgede gezen terör gruplarının olması. Bu da ister istemez şehri psikolojik olarak etkiliyordu. Ufak tefek yaşanan olaylar da insanları etkiliyordu. Bunda da tabii güçlü idareciler devreye girmesi, ister istemez toplumda yaşayanlar açısından da rahatlamaya sebebiyet veriyordu, sebep oluyordu daha doğrusu.*

Terör ile mücadele etmenin gerekliliğinden bahsederdi babam. Çünkü terör ile savaş olmayacağını, terörle mücadele etmemiz gerektiğini, sürekli mücadele, ekonomik mücadele. Nitekim bununla ilgili yapılan çok ciddi çalışmalar, o dönemde devlet politikası olması gerekiyordu, yoktu. İşte şimdi şimdi, artık terörle mücadele etmemiz gerektiğini, sivrisinek ile uğraşmayıp bataklığı kurutmamız gerektiğini. Bu süreç Erzincan’da konuşuluyordu o dönemde. Ne yapılması gerektiğini, çözümün aşka türlü olamayacağını, iki-üç tane teröristle bir tabur askerin peşinden koşturup bir şekilde bunları ortadan kaldıracabileceğini, bunun çok ciddi masraf olacağını, ufak operasyon yapıp çok çabuk netice alınması gerektiğini söylüyordu. Ama bu dönem tabii sıkıntılı bir dönemdi. İşte Başbağlar katliamından sonra o an babamın yaşadığı.”

Başbağlar

Başbağlar katliamı ve Vali Yazıcıoğlu’na dair soruya Mehmet Kemal Yazıcıoğlu, şu şekilde yanıt veriyor: *“O dönemde de babam... Yine ister istemez, şimdi bu arada babama da değiniyoruz... Bu süreçler, aile olarak bizi şöyle etkiliyordu: Babamla görüşemiyorduk bu süreçte. Çünkü çok daha yoğun, çok daha sıkıntılı bir dönemdi. Başbağlar Katliamı’nda işte oraya ulaştıklarında, işte “Köprü” de orada başlamıştır. Çünkü köprü yok oraya ulaşmak için. Taa Elazığ’dan gelmeniz lazım. Kendi köyümüz ama ulaşamıyoruz. Nitekim Başbağlar da özel seçilmiş bir yerdir bu noktada. Yani güvenlik güçlerinin oraya çok rahat ulaşamamasından ötürü de seçilmiş bir yerdir. Erzincan yapısını bilirsiniz. Yani Alevi ve Sünni iki kesimin bulunduğu bir yerdir. Terör örgütü bazı noktalarda yapmış olduğu eylemlerde psikolojik olarak da birbirlerine düşürmeye çalıştı. Ama Vali Bey, bu şeyi iyi tuttu. Yani daha doğrusu idarecilerimiz, yani o dönemki idarecilerimiz, sadece Vali değil, o dönemde çalışan idarecilerimiz de bu dengeyi iyi tuttular, iyi gösterdiler. Alevi köylerinden gidip Sünni köylerine baskın düzenliyorlardı. İster istemez Aleviler ve Sünniler arasında bir çatışmaya neden olmaya uğraşıyorlardı, bir kültürel çatışmaya. Ama buna izin vermedi. O dönemde vermedi kimse. İnsanlar da bu terörün vermiş olduğu bu olaya girmediler. Ama bu tabii biraz da o anki idarecilerin, Vali Bey’in gayretleriyle olduğu kanaatindeyim. Böyle oturduğumuz, muhabbet ettiğimiz zaman anlatılanlardan çıkarıyorum bunu. Başbağlar Katliamı, çok ciddi ve vahşi bir katliamdır. İnsanların yakıldığı, çocukların öldürüldüğü çok vahşi bir katliamdı. O anda da babamın psikolojisi, yani oturup ağlamışlar. Orda yapabileceğiniz hiç bir şey yok. Yani orda Valilik, Komutanlık, Paşalık... Her şey bitiyor yani.*

*

Ondan sonra işte **‘Ben valiyim, güçlü durmalıyım.’** diyebileceğiniz bir yer değil artık orası. **‘Ben komutanım, güçlü durmalıyım.’** diyemiyorsunuz. Çünkü o anda bitiyorsunuz. O vahşeti görüyorsunuz, o yaşananları görüyorsunuz. Çünkü bunlar insan değiller. Yani, bu vahşeti yapana “insan” diyemezsiniz. Nitekim öyle bir atmosferi babam bize çok yansıtmadı ama ister istemez gözlerinden anlaşılıyordu. O süreci zor atlattı babam. Çünkü tanık olduğu şeyler çok vahşiydi.”

Vali Bey’in İş Hayatı

Merhum Recep Yazıcıoğlu’nun çalışma hayatında yaşadıklarını ailesiyle paylaşp paylaşmadığına dair bir soruya, “Yok. Babamın genelde sevdiğim özelliklerinden, yapısından biri de, olumsuz şeyleri hiçbir zaman ailesine aksettirmezdi. Yani, sorunlarını evine taşımazdı. Orda çözerdi, orda hallederdi. Eve geldiği zaman da işte sadece sohbet ederdik.” şeklinde yanıt veriyor Mehmet Kemal Yazıcıoğlu.

Evden içeri girdiği zaman babalık vasfına dönüldüğünü ve babasının bu ayrımı iyi yaptığını ifade eden M. Kemal Yazıcıoğlu, “Biz onun için rahat bir aile hayatımız vardı. Çünkü düşünsenize, tanık olduğunuz, bildiğiniz, onun size aksettirildiğini, yaşadığınızı düşünün. Gerçi, insanlardan duyuyorsunuz ama ben babamdan birebir şahit olmadım. Gelip, işte **‘Şöyle oldu, böyle oldu, şöyle sıkıntı var, böyle bir şey yaşadım’** diye bizimle paylaşmazdı, anlatmazdı.

İyi ki de anlatmıyormuş. Çünkü bizim yapabileceğimiz bir şey yok sonuçta. Siz daha çocuksunuz, gençsiniz, delikanlısınız, hayata yeni atılıyorsunuz. Bunlar, insanın psikolojisini bozabilecek şeylerdi. Nitekim böyle şeylerde babam hassas davranırdı.” diyor.

Köy Ziyaretleri

Mehmet Kemal Yazıcıoğlu, merhum Recep Yazıcıoğlu’nun köy ziyaretlerinin perde arkasını şu şekilde anlatıyor: “Başbağlar, katliamından sonra tabii çok ciddi bir mücadele başladı. Erzincan’da ufak tefek şeyler oldu kendi çapında. Ama çok ciddi şeyler olmadı Başbağlar’dan sonra. Yol kesmeler falan, birçok olay yaşandı. Orda da işte Vali Bey’in ve o anki il yöneticilerinin gayreti, bu süreci ister istemez olumsuz bir süreçten olumlu bir sürece doğru götürdü. Hem psikolojik açıdan mücadele verdi Vali Bey. Çünkü dediğim gibi, artık terörle sadece savaşmak değil, psikolojik olarak da mücadele vermek zorundasınız. Çok sık köy ziyaretlerinde bulunurdu. **‘Ben buradayım, yani devlet burada, yani siz yalnız değilsiniz’**i göstermek bakımından. Babam kolay kolay Valilik Binasında oturan bir adam değildi.

Çok sık seyahat ederdi, hatta gitmediği köy yoktur Erzincan’da, ulaşmadığı yer yoktur. Çıkmadığı yer yoktur. Valla 2-3 haneli köylerine bile giderdi babam, hiç fark etmezdi. Otururdu, onlarla muhabbet ederdi. Sohbet ederdi onlarla, sofralarında yemek yerdi. Süreci anlatırdı, neler yapmaları gerektiğini anlatırdı. Sizin yanınızda olduğunu hissettirirdi. Bu bir sefer değildi, birkaç sefer giderdi. Bu da ister istemez insanlar açısından da **‘Evet, devlet bizimle’** psikolojisini yaşattı. O bakımdan bu noktada Erzincan terör sürecinde ufak tefek

şeyler olmasına rağmen, ufak tefek diyorum, tabi herkese göre değişiyor ama nitekim bu süreci böyle atlattık.”

Spor Faaliyetleri

Merhum Recep Yazıcıoğlu’nun bölgede ilkleri içeren birçok spor girişimini Mehmet Kemal Yazıcıoğlu şu şekilde anlatıyor: “Yani şimdi o Erzincan terörle anılmaya başladı ve insanlar korkmaya başladı. Şark görevi niye vardır? Zorunlu görev. Çünkü insanlar, terörden dolayı gitmek istemiyorlar. Şartlar, koşullar da o denli sıkıntılı, terör korkusu var. Diyorum ya, psikolojik bir mücadele idi aslında spor da. Bunun için, Erzincan ekonomisi açısından, Erzincan’ın tanıtımı açısından. Erzincan’daki bu terör olaylarını biliyorsunuz. Bu bölgede yaşanan terör olayları, psikolojik açıdan, ‘Hayır, aslında burası güvenli bir yer. Bakın biz Fırat’ta rafting yapıyoruz. Yamaç paraşütü yapıyoruz. Burası, doğa harikası bir yer, doğal güzellikleri ile ünlü bir yer.’ Bunu göstermek bakımından, işte Erzincan doğa sporları noktasında tanıtmak bakımından ciddi bir şey. Rafting, yamaç paraşütü, kar kayağı, futbolu vesairesinin birçok dalda. Erzincan şu anda da ciddi anlamda bu konularda hala devam ediyorlar. Birçok illere göre daha öndeler. Rafting sürecinde de işte bir valinin, o en korkulan, Karasu, o bölgede rafting yapması... Sadece Vali değil, Üçüncü Ordu Komutanının bile orada gidip rafting yapması...

İşte toplum tarafından da kendi sözü dinlenen, daha böyle öne çıkmış insanların, yani bunlar çok önemlidir. Bunlar, terör ile mücadelede çok önemlidir, kendi ilinizin tanıtımında çok önemlidir. Kendinizi tam olarak, doğru olarak anlatabilmek bakımından da size elçilik yaparlar bunlar. Bunlar çok önemlidir ve babam bunları iyi idare ederdi. İşte, ‘lider’ olmanın, -ben liderlik diyorum buna- yönetici olmanın, lider olmanın en büyük özelliklerinden biri buydu; süreç başlatabilme özelliğidir. Bu süreci başlatırsanız yani terör ile mücadele, bu bir süreçtir. Bu süreçte neler yapılması gerekir? Önce güvenlik güçlerinin ciddi anlamda mücadelesiyle başlar. Sonra psikolojik mücadele için neler yapılmalıdır? İşte bunlar bir mücadelede uygulanan yöntemlerdir. Zaten bu böyle başladı, sonra doğa sporları daha da genişledi. Burada yarışmalar, dünya şampiyonaları, Türkiye şampiyonaları olmaya başladı. Artık bir doğa cenneti, spor cennetine dönüştü. Şimdi yamaç paraşütü, rafting, Ergen Dağı Projesi ki müthiş bir proje oldu. Faaliyete geçtiği zaman İsviçre standartlarının üstünde bir proje olduğuna inanıyorum. O da Vali Bey’in başlattığı projelerden bir tanesi. Nitekim şu andaki yöneticiler de bunu devam ettirmeye çalışıyor. Eğer tabii bunlar olursa ki o dönemden bu döneme daha iyi olacağının kanaatindeyim. Tabii ki aksamalar, ufak tefek gecikmeler oluyor ama Erzincan bir ‘Doğa Sporları Cenneti’ haline gelecek. Bu, Erzincan açısından da, bu bölge açısından da, ekonomik açıdan da çok ciddi bir boyuta ulaştıracak. İşte bir lider, bir idareci, Erzincan açısından, bölge açısından ortaya bir şey koyar, bir kıvılcım çakar, bu süreç başlar. Ama tabii iyi görebilmek de önemlidir. İlerde ne olabilir, buradaki potansiyel ne verebilir? Bunu görebilmek çok önemlidir. Ben bunu gördüğüne inanıyorum ki bu noktaya geldik. Erzincan noktasında da spor o denli önemli bir hal aldı.”

Vali Yazıcıoğlu’nun Kemaliye Muhabbeti

Merhum Yazıcıoğlu’nun Kemaliye’ye olan yakınlığı hakkındaki sorulara M. Kemal Yazıcıoğlu şu şekilde yanıt veriyor: “Kemaliye, Başbağlar Katliamından sonra işte o

Köprü'nün tekrar inşası süreci vardır. O köprünün inşaat süreci de çok enteresan bir şekilde oldu, devlet ve vatandaş desteği ile oldu. O köprünün inşası da çok enteresandır. Yapımı enteresan olmakla beraber o köprünün inşaatı ile beraber karşı tarafa geçilmesi, taşınması da. Karşıdan karşıya geçiş için kullanılan bir teknenin üzerine birkaç tonluk bir kütleyi koyuyorsunuz. Dozerle yavaş yavaş ittiriyorsunuz. Fırat'ın suyu gün geçtikçe düşüyor, yükseliyor, onu ayarlıyorsunuz filan. Bir şey olsa devrilecek. Bu süreç zor bir süreçti. Ama babam bundan haz alıyordu herhalde.

*

Kemaliye ile böyle başladı muhabbet. Sonra Kemaliye'nin doğasına hayran oldu, ordaki insanlara hayran oldu. Oradaki işte her gittiğinde o stresi, akşamları fasıl ile atıyordu. Bunu konuşurken, görevli olan memurların bir görevi vardı, herkes bir şey çalar. Toplanıyorlardı böyle on beş, yirmi kişilik bir grup. Fasıl, insanlar bir araya toplanıp.

*

*Ufak tefek eşlik ederdi. Ama öyle aman aman bu konuda bir şeyi yoktu. Böyle kendi çapında eşlik etmeye çalışırdı ama önemli olan, o anki işte psikoloji yani terörün vermiş olduğu durum, sıkıntı. O köprü inşaatı süreci, bu tür sıkıntıları her akşam orda atlatıyordu. Ama bu iş biraz şey halini almaya başladı, Kemaliye sevdası olmaya başladı. Orda **'Taş Yol Projesi'** ciddi anlamda devam etti. Bitmeye yakın, çok kısa sürede babam merkeze alındı. Erzincan dışında Kemaliye'ye çok özel bir ilgisi böyle böyle başladı. Kemaliye de, doğa harikası bir yerdir yani görmeye degecek bir yerdir."*

Merkez Valiliği

Merhum Recep Yazıcıoğlu'nun üç buçuk yıllık merkez valiliği nedeniyle bir kırgınlık yaşayıp yaşamadığı hakkındaki soruya M. Kemal Yazıcıoğlu, bir kırgınlığın olmadığı şeklinde yanıt vererek şöyle devam ediyor: *"Buna espri ile cevap veriyordu. **'Bize dayandılar, tahammül ettiler.'** diyordu. Biz bekliyorduk zaten böyle bir şeyi. Ama tabii kırgınlık olur muhakkak yani siz mücadele veriyorsunuz. O dönemde yapılmayan şeyleri yapıyorsunuz, söylenmeyen şeyleri söylüyorsunuz. Halkın bir noktada sesi oluyorsunuz ve bu, siyasi otoriteyi rahatsız ediyor. Siyasetçilerle hiçbir zaman babam rahat diyaloglar kuramadı. Bir kısmıyla, hepsini genelleyemeyiz. Ama sıkıntılı bir süreçti. Ama babam pek dert etmedi. En güzel özelliklerinden birisi böyle sıkıntılı bir süreçle bile ailesine yansıtmazdı. Babam dik duruşlu bir adamdı. Babamın ben hiç pes ettiğine şahit olmadım. Ama bu süreçte kırgınlık muhakkak vardır. Siz kendinizi onun yerine koyduğunuz zaman, bu süreçte çok badireler atlatacaksınız ve bunun mükâfatının üç buçuk yıl Merkez Valiliği mi olması gerekiyordu?"*

*Ben buna, korktukları ve onun biran evvel silme çalışması olarak görüyorum. Çünkü öyle bir özelliği vardı ki yavaş yavaş dedim ya, artık markalaşma sürecinden artık sonuna gelmişti ve Recep Yazıcıoğlu efsanesi vardı idarecilik noktasında ve siyaset ile ilgili şeyler düşünülüyordu. Belki de teklifte bulunuluyordu, sıkıştırılıyordu filan. O dönemde, **'Ne yapalım? Bu süreci bir şekilde durdurmamız gerekiyor, bunu önüne geçmemiz gerekiyor.'** İşte Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine adı geçerken Olağanüstü Hal Bölge Valisi yapmadılar.*

*Niye? Orda başarılı olsaydı bu sefer önünü alamayacakları bir süreç başlayacaktı, şimdiden önünü alamıyorlardı. Bunun gibi birçok şey. Bunun sonucunda ulaşılan nokta ne oldu? Yine bunlar anıldıkları zaman arkalarından çoğu rahmet okunmuyor. Ama Recep Yazıcıoğlu bir marka olarak devam etti ve vefatından sonra arkasından rahmet okuttu. Vefatından sonra hala oturup konuşuyoruz, anıyoruz, değerlendiriyoruz. Bu üç buçuk yıllık süreç babam için de şöyle iyi oldu, bizim için iyi oldu. Gerçi biz yine çok fazla göremedik. Konferanslar, paneller falan. Babamın Türkiye’de gitmediği yer kalmadı. Ben o zaman diyordum; **‘Biz bu sefer öğretmen olduk. Öğretmeniz, gidiyoruz paylaşıyoruz fikirlerimizi düşüncelerimizi, yaşadıklarımızı. Öğretmenlik yapıyoruz. İşte toplumu bilinçlendiriyoruz, hocalık yapıyoruz kısacası.’***

Ben tabii orda çok fazla şeyi kullanmıyorum, kullanmak da hoşuma gitmiyor ama mecburuz işte alışkanlık olmuş. İşte bir öğretmenlik yapıyordu aslında. Gidiyordu orda sivil toplum örgütlerinin düzenlediği panelde konuşuyordu, anlatıyordu yaşadıklarından yola çıkarak. Bu üç buçuk yıl dolu dolu geçirdi o bunu daha çok geliştirdi. Çok daha fazla kitap okuma şansı çıktı, biz ile daha çok diyalog kurma şansı doğdu. Üç buçuk yıl sonra da işte Denizli Valiliği.”

Şikâyet

Erol Kaya Hoca, bir sorusunun içerisinde merkeze alınma sürecine dair bir anıyı aktarıyor:

Bir de şeyi söyleyeyim, işte buradan merkeze atanmasında, Erzincan da şok oldu. Hatta bir-iki teklif de yapıldı,

“Efendim itiraz etseniz falan.”

O da çok ilginç bir cevap vermişti, dedi ki:

“Beni bu devlet kaymakamken vali yaptı. Şikâyet etmedim, ‘niye beni vali yapıyorsunuz, otuz yaşında?’ demedim. Şimdi devlet beni merkeze alıyor diye şikâyet edeyim.”

Ama bir hocamız çok hoş bir şey söylemişti. Bildiğiniz gibi, merkez valiliği başarısızlığın göstergesi gibi algılanır, biraz siyasi ve başarısızlığın göstergesidir. Hocamız dedi ki:

“Merkez valiliği kıymet kazandı. Demek ki kıymetli insanlar da merkez valisi olabiliyormuş. Böyle bir durum ortaya çıktı.” dedi.

Zannediyorum, Erzincan’ın genel kanaati bu. Yani bürokrasi ne karar alırsa alsın halkın kalbindeki karar, yani nereye gitse bir değer.

Denizli’deki Elim Trafik Kazası

Recep Yazıcıoğlu’nun merkez valiliği süreci sonrasında, Denizli valiliğinin 7. ayında geçirdiği ve hayatını kaybetmesine neden olan trafik kazasından bir şüphe duyulup duyulmadığı hakkındaki soruya M. Kemal Yazıcıoğlu şu şekilde yanıt veriyor: **“Olabilir tabii yani muhakkak var. Bu, dümdüz bir yolda yaşanan bir kaza. Gerçi ‘şoför hatası’** deniliyor

ama işte denilen birçok şey var. Ama hangisi doğrudur, bir şey var mıdır, bu bir şeye ulaşır mı? Ve bunun sonucunda da hani ulaşırsanız, neye ulaşabilirsiniz? Bu zaman kadar yaşanan birçok şey oldu Türkiye tarihinde de hangi biri sonuçlandı, sonuca bağlandı, sonuçlandı? Bu da buna benzer bir şeydir. Ama bu şüphe her zaman kalacak tabii. Acaba böyle bir şey var mıdır? Ama nitekim bunu demiştim ya size, arkasından rahmet okutabilmek kadar güzel bir şey yoktur.”

Baba Olarak Recep Yazıcıoğlu

Merhum Vali'nin nasıl bir baba olduğuna dair soruya oğlu M. Kemal Yazıcıoğlu şu şekilde yanıt veriyor: *“Babam çok sıcak bir insandır. Her ne kadar birçok insan onu çok sert olarak değerlendirse de babam ailesine karşı çok sıcaktı, sevecendi. Hani insanlar hayallerinde canlandırırlar; sevdiklerini babasını, annesini. Bir şekilde hayalinizde canlandırıdığınız insana sahip olmak kadar güzel bir şey yoktur. Kaybettikten sonra düşünüyorum, hayalimde canlandırıdığım insanı kaybettim. **‘Böyle olmalıydı benim babam.’** Bütün özellikler onda vardı zaten.*

*Bunu böyle baktığınız zaman demek ki çok iyi bir babaydı ki bizimle paylaşırdı, değerlendirirdi. Babamın bana çok nadir kızdığına şahit olmuşumdur. Böyle anlatmayı bilen, ikna etmeye çalışan, sorunları çözmeye çalışırdı. Tabii ki ufak tefek sorunlar olur. Kardeş kardeşle kavga eder, o olur, bu olur derken ama bu süreçlerin hepsinde babam hep böyle tamamlayıcı, bütünleştirici bir yapısı vardı. Babamla gezmekten, dolaşmaktan çok ciddi zevk alıyordum. Çünkü çok şey öğreniyordum, çok şeyler konuşuyorduk. Her şeyden konuşurdu babam. Yani **‘Çocuk sen anlar mısın, anlamaz mısın, idrak edebilir misin, edemez misin?’** diye düşünmezdi. Yani bu sadece benim için değil, genel anlamda. Herkese, aynı yaş grubuyla çok rahat diyalog kurabilirdi. Klasik bir laf ‘İyi bir babaydı o, şu bu.’ Ama ben hayalimdeki canlandırıdığım insanı kaybetmekten dolayı çok üzüliyorum. İhtiyacınız olduğu zamanda böyle bir insanın sizin yanınızda olmaması çok ağır bir şey. Artık bunun en verimli, en verimli derken bütün süreçleri tabii ki kendi çapında, ama zirveye ulaştığı, en verimli ama daha yapılacak çok şey varken kaybettiğimiz bir insandan çok şey öğrenebilirdiniz. Şimdi bunun ihtiyacı çok daha net ve belirgin ortaya çıkıyor. Hissediyorsunuz. Ve bu süreçte de diyorsunuz ki böyle iyi bir aile babasını kaybetmek hala altı yıl olmasına rağmen bu süreci atlatmakta zorluk çekiyorsunuz.”*

DİĞER KATILIMCILARIN VALİ'YE DAİR PAYLAŞIMLARI

Kitapta sözlü tarih söyleşisine katılan isimlerden Mesut Patır (Esnaf), 1992 Erzincan Depremi ve Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında şu ifadelere yer veriyor⁵:

*“Şehir ıpıssız. İşte ondan sonra başladı sağdan soldan bağırırlar bilmem neler yavaş yavaş toplanmaya başladı. O ilkinde; Allah, o günleri göstermesin. Çok büyük, çok. Yani sanki en sevdiği ölmüş. Bir defa kendi aklın başında olmuyor. İşte adam hiçbir iş göremiyor. Bazen derler ki; **‘Vali iş görememiş.’** Hani Vali’de akıl kalmadı ki o depremde iş göre. O depremde olan yer var ya, oradaki adamı hemen değiştireceksin, bir iş gördürmeyeceksin. Muhakkak herif anormal oluyor ya. Allah göstermesin çok çok kötü.”*

⁵ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 54.

Necmettin Ünal (Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Başkanı), 1992 Erzincan Depremi ve Vali Recep Yazıcıoğlu hakkındaki hissiyatını şu ifadelerle aktarıyor⁶:

“(...)Allah, Sayın Yazıcıoğlu valimize de rahmet eylesin. Allah, makamını cennet etsin. Sayın valimizle koştuk, koşturduk. Yani, Sayın Valimiz de zaten sanki devletin valisi değil halktan birisiydi. Hep bizimle beraberdi. Bir anda bakarsın ki Sayın Valim Yolda yürüyor. Bir bakarsın ki bi’ esnafımızda. Bir bakarsın ki şurada. Genelde beraber olduğumuz noktalar çoktu ve bizim sıkıntılarımız, biz depremde işte o sıkıntılar içinde yürüdüğümüz anlar olmuştur. Beraber yürümüştür. Dolayısıyla Sayın Valimiz –Allah rahmet eylesin- ve Ankara ayağında devletle olan ilişkilerimizde hep beraber olmuştuk. Tabii vilayetin de bol parası geliyordu, Özel İdaremizin parası geliyordu.”

Neriman Şenocak (Öğretmen), 1992 Erzincan Depremi ve Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında kısa bir paylaşımda bulunuyor⁷:

“O, Kemaliye’ye çok önem vermişti. Organize Sanayi...

(...) O gelen yardımlar on beş (gün) içerisinde dükkânları açtı. Eczacıları yerleştirdi, avukatları yerleştirdi. Herkesi yerine yerleştirdi. Çok iyi faydası oldu Erzincan’a.”

Orhan Aktepe (Erzincan Üniversitesi Öğretim üyesi), 1992 Erzincan Depremi ve Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında⁸,

“(...) Ve o depremin akabinde insanlar sağ olsun... Allah gani gani rahmet etsin, rahmetli Recep Yazıcıoğlu, burada birçok sempozyum düzenledi. Birçok bilim adamlarını getirdi, konferans verdirdi. Halk da, o günkü halk da ciddi bir şekilde depreme karşı nasıl tedbir alınır? Bina nasıl yapılır? Bir defa birincisi bu. Bunu siz de gözlemersiniz. Şimdi yeni yapılan binalarda insanlar rahat uyuyabilirler. Çünkü teknolojiye uyuyorlar...” şeklinde konuşuyor.

Ömer Turgut Erbaş (Esnaf), 1992 Erzincan Depremi ve Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında şunları söylüyor⁹:

“Yani Dört Yol’a kadar yıkım yok. Ondan sonra baktık ora yıkılmış, ora yıkılmış, belli yerler yıkılmış. Büyük binalar. O çocuklar ordan güç bela enkazdan çıkarıldı. Mal da harap olmuş. Büyük binalar... O çocuklar ordan güç bela enkazdan çıkarıldı. Malda harap olmuş. Sadece onunki değil, bu tip olan yerlerin hepsi harap oldu gitti. Ama dediğim gibi Belediye Reisi, Erzincan2i terk etmedi. İmkânlarını kullandı. Vali Recep Yazıcıoğlu... Allah rahmet eylesin. Halk, aleyhinde “Vali istifa! Vali istifa!” Ne yapacak Vali ya? Peki, ben istifa edeyim, ne oldu yani, ne? Ben gidersem?

(...)

⁶ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 180-181.

⁷ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 212.

⁸ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 251.

⁹ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 276.

Eh işte oysaki belediyenin... Yani, Vali ne yapabilir? Birkaç gün sonra böyle bir hava estirdiler. Ama 'Nereden kaynaklanıyor, niçin oldu?' bilmiyorum. Yani, Yazıcıoğlu, devlet gibi adamdı yani. Yani, kimse bir şey diyemezdi adama..."

Şefik Aras (Gazeteci), Vali Recep Yazıcıoğlu hakkındaki görüşlerini şu ifadelerle paylaşıyor¹⁰:

"(Recep Yazıcıoğlu değerlendirmesi) benden başka kime sorsanız çok müspettir. Her cumartesi benim yanıma gelirdi rahmetli, ben onunla çok tartışırdı. Yazmadıklarını tartışırdık. Bana göre rahmetli inisiyatif kullanan, çabuk karar veren, hareketli, bilhassa spor çerçevesinde **'Erzincan'ı Doğa Sporları Merkezi yapacağım.'** diye hareketlendiren bir insandır. Fakat bu kadar methedilen Vali rahmetli Yazıcıoğlu, aynı zamanda Erzincan'da aleyhine yürüyüş yapılan tek validir. Niye? Depremden sonraki insanların heyecanı içerisinde, **'İşte yardımlar(da) haksızlık yapıldı, çadırlar şöyle dağıtıldı, böyle dağıtıldı.'** diye..."

(...)

Burda istilaya, seferberliğe, depremlere dayalı olarak...

(...)

Fevzi Paşa Caddesi'nde topluluk oluştu. Bu merkezden, Valinin evinin önüne gelindiğinde ben de varım. **'Vali istifa! İşte, şu yapılmadı, bu yapılmadı.'** Vali müthiş adamdı. **'Ya doğru söylüyorsunuz. Hadi ben de sizinle yürüyeyim.'** dedi. Milletin önüne çıktı o da yürüyor. Millet ne yapsın şimdi? O enteresan bir olaydır bu. Çok enteresan bir olaydır. Fakat biraz müsrifliği hariç, dediğim gibi inisiyatif kullanan, hareketli, Erzincan'a da işte bir şeyler yapmak isteyen, özellikle de bu Doğa Sporları Merkezi çerçevesinde bir şeyler yapan... Mesela şu andaki Ergan olayı da o zaman başlamıştır. İyi insandı, Allah rahmet eylesin.

Talip Kaban (Eski Erzincan Belediye Başkanı), şahıs ve idareci olarak Recep Yazıcıoğlu hakkındaki tanıklıklarına yer veriyor¹¹:

"Şimdi Yazıcıoğlu hakikaten sıra dışı bir adamdı. Hakikaten güzel bir insandı. Arkadaşlığa, dostluğa, ekip çalışmasına inanan bir insandı. Böyle çalıştığı insanlarla bir sıkıcılık yaratmazdı. Yani, bir heves verirdi. Yazıcıoğlu, Erzincan'da bizimle olduğu müddetçe, ben hep onun varlığından bir gurur duydum. Hep onun varlığından memleketim adına böyle bir mutluluk içerisinde oldum. Çünkü kabına sığmayan bir adamdı. Belki biz, ona aynı elektriği yansıtmış olabiliriz. Hani problemlerin üstesinde gelebiliriz. Bu memleketi daha çok istediğimiz noktalara taşıyabiliriz.

Böyle statik bir insan değildi. Statik bir anlayıştan yana bir insan değildi. Bulunduğumuz yer ne olursa olsun **'daha yaşanabilir, daha heyecan veren, daha başkalarının ilgi duyduğu**

¹⁰ Kaya, Erol (2012), "Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması", Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 417-418.

bir yer haline getirebiliriz'i sürekli üzerinde taşıyan ve etrafındaki insanlara da taşıttıran bir özelliği vardı. Benim açımdan en güzel tarafı oydu. Bir de vardır ki gelirsın, herkes ölü gibi üzgün, süzgün, bıkmış hayatından. Çevresindekilere umut vermiyor, bir heyecan vermiyor. Biraz evvel bahsettik, kamu yöneticisi özellikle belediye başkanı olan parantez açtık, tabii bu valisi için de geçerli, seçilmiş milletvekilleri için de geçerlidir. Toplumsal önderlik noktasında olan her insan için bunu söylüyorum.

(...)

Allah rahmet eylesin. Hiçbir konuda, hiçbir zaman için bir çelişkimiz olmadı. Sırt sırta verdik. Hakkaten güzel günler geçirdik. O özellikle depremin ilk günlerinde yaşadığımız da vardır. Çok anılarımız var da... Mesela, o ilk bir ay insanlar çok gerilimli. Ben de o anda belediyedeyim. Bir baktım sokaktan sesler geliyor. Bu merkez binadayım. Millet, **'Vali istifa!'** diyerek geliyor yukarı doğru. O an durdum, dışarı da çıkmadım. Aradan bir on beş dakika geçmişti ki veya yirmi dakika... **'Vali Bey arıyor'** diyorlar ama baktım sesi çok heyecanla karışık bir ses. **'Yav Reis Bey, nerdesin?'** falan filan. **'Efendim, Belediyedeyim.'** **'Yav hemen gelmen lazım.'** Tabii ben tahmin ediyorum o anda atmosferin ne olduğunu... O sesleri duyunca falan. Hemen arabaya bindim gittim. Rahmetli Recep Bey'in bir özelliği de, bütün olumsuzluklara rağmen toplumdan kaçmazdı. Şimdi bu toplumdan kaçıp kaçmama ile ilgili bir örnek de verecem. Bu önemli olduğuna inandığım için bunu vurguladım. Ben de bu özellikte bir insandım. Tamamıyla tartışabiliriz. Yani, siz beni telkin edebilirsiniz veya ben size... Yani birbirimizle halleşiriz. O konuda şey değilim falan. Gittim ki bu da çıkmış. Vali Konağının hemen biraz, o İsmet İnönü heykelinin biraz ilerisinde hemen caddede vatandaşım falan, bu da orda. Bir polisler falan var, trafik var, ekiplerin arabası var bunun yanında. Ben arkadan gittim. Hemen **'Hoş geldin'** falan. Hemen, **'Durumu ne yapalım'** dedi, hemen. Tabii ben o şeylen çıktım, o trafik polisi arabasının üzerine. Trafik polisi arabasının üzerine çıktım tabii mikrofon olarak da o zaman megafon var. Demek ki Vali Bey, bir şeyler söylemiş orda. Bir kere heyecan, tansiyon yükselmiş. Müthiş bir gerilim var, olumsuzluk var. Bağırıyorlar falan. Tabii çıktım ama ne demeliyim? O anda bir duygu içimden geliyor. Yani, empati kurmak gerekli vatandaşla. O kalabalık topluluk ile bir şey kurmam lazım. Şunu söylemeye çalıştım, dedim ki; **'Hemşerilerim, bakın'** dedim. **'Ben'** dedim, **'Recep Bey'le, Sayın Valimle her gün birlikteyim. Siz... Belki birçok insan yatıyor... Biz saat dörde kadar bugün neleri yaptık? Onları... Tekrar şehirde geziyoruz.'**

Ünal Tuysun (İl Genel Meclisi Başkanı), Recep Yazıcıoğlu'nun önemli bir rolüne dikkat çekiyor¹²:

“(Recep Yazıcıoğlu'nun) yaptığı bina, yer-yurt önemli değil... Erzincan insanının barışını sağladı. Bana sorarsanız (O dönem belediye başkanı olan) Talip Kaban'ın, o dönemde Recep Yazıcıoğlu'nun başarısı nedir? Cevabı, 'Erzincan insanını birbirine kırdırmadı.' Nasıl

¹¹ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 484-486.

¹² Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 547.

bahsettiğim gibi PKK taarruz etti... Erzincan'da PKK vuruyor, bizim cahil cumbadan bir kesim, 'Alevi, köyü vurdu.' diyor. Kaç defa birbirlerine girdiler. Bu noktada Vali dengeyi iyi sağladı. Yoksa bu şehir ateş alırdı. Kaç defa caddelerde yürüyüşler oldu, kaç defa belli mahallelere yönelmeler oldu. Bence o, şehrin başarısı oydu. Ve hak arayışını iyi sürdürdü. Tabii ki bugün masa başında oturan insanlar, o günlerde 'Ya şunu yapsaydı daha iyiydi, şu israf oldu.' diyebilir. Ama o gün sen bir felaketten çıkmışsın ve felaket şehri boşaltıyor. Öleni, sakat kalanı..."

Aslan Aksoy (Erzincan Üniversitesi Vakfı Yardımcısı), Recep Yazıcıoğlu ile yaşadıklarını ve ona dair gözlemlerini paylaşıyor ¹³:

"Gene biz böyle arkadaş gruplarıyla konuşurken, 'Erzincan'a bir şeyler yapalım. Her tarafa üniversite kuruluyor. Bizim üniversitemiz neden kurulmuyor? Bunu bir sivil toplum örgütü olarak insanları organize edelim, insanları böyle bir yerde toplayalım.' diye konuşurken arkadaşlarımız dediler ki; 'Gelin bir vakıf kuralım.' Bir derneğimiz varmış daha evvelce, Yüksekokulları Geliştirme Derneği. Biz dedik, 'O derneği ele geçirelim, üye olalım da o derneğe, onu faaliyete geçirelim.' Fakat ne hikmetse o derneğe bizi üye etmediler. Biz de dedik ki; 'Bir vakıf kuralım.' 'Tamam.' dedik ama bizim vakıf kurmamız için araştırdık o zaman 1 milyar gibi bir paraya ihtiyacımız var. Nasıl yaparız? Bana dediler ki; 'Arkadaş mademki böyle oldu, sen de bürokrasinin içindesin. Bu işi sen üstlen, sen yap.' Ben de kalktım, Recep Yazıcıoğlu rahmetliye gittim. 1994'ün Haziran ayı. 'Müdür' dedi, 'Hayırdır? Gene bir şey mi var' Dedim; 'Sayın Valim, bu sefer fabrikamızın bir şeyinden değil de bir husus size danışacağım.' Dedi; 'Nedir?' Merdivenleri çıkana kadar ben anlattım meseleyi. Yerine oturdu. Dedi ki; 'Mademki bu işi böyle organize ettiler, seni de görevlendirdiler. Ben de seni görevlendiriyorum. Bu işi kur. Bu vakfı kur. Ne gerekiyorsa gel bana, ben de sana yardımcı olacağım.' Gittik sağ olsun. O, 25 lira Özel İdare'den, 250 lira Sosyal Dayanışma Vakfı'ndan koydu. Ticaret Odası yardımcı oldu. Biz 28 kişi de beşer yüz lira o zaman koyduk. Dolayısıyla 1 milyarı tamamladık ve şeyi kurduk. Kurma amacımız, Erzincan'da bir üniversitenin olması ve Erzincan'ın hem kültürel, hem sosyal, hem de ticari bakımdan faydası olacağı kanaati vardı bizde. Onun için çok üzerine düştük. Sağ olsun, vakfı da kurduk. Çok da faydası oldu.

(...)

Erzincan, gelecekte çok güzel olacak yalnız Erzincan'ın bundan evvel bazı idareciler vardı ki mesela bir Ergen Dağı hadisesinde bizim geçmiş valilerimiz çok sıcak bakmadılar hadiseye ve çok zaman uzadı. Şimdi Erzincan'ın bir sanayi şehri olması için çok zamana ihtiyaç var ama Erzincan'da bir ticaretin şey etmesi lazım. Bir memurun bir şehre çok faydası olmaz. Yapsa yapsa bir tane ev bulur, oturur ama bir ticaretçi eğer gelişirse yanında bir adam daha çalıştırır, işini büyültür. Onun için ben ticarete çok önem veren bir kimseyim. Erzincan'daki bu ticari hayatın ayağa kalkması için iki şey vardı. Bir, üniversite gelecek, iki Ergen Dağı. İki tane büyük proje ama bundan sonra daha büyük projeler çıkabilir. Bir şey diyemem. Ergen

¹³ Kaya, Erol (2012), "Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması", Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 178-180.

Dağı'nın projesinde bizim vakfın çok büyük emeği var. 40 cilt fizibilite raporu vakıf bastırdı, gönderildi. Ergen Dağı hadisesi dediğim biraz evvel yani büyük bir proje, Erzincan'ı ayağa kaldıracak proje. Üniversiteden daha ileri bir proje ama bundan evvelki idarecilerimiz bilhassa valilerimiz, sağ olsun bu valimiz hakikaten çaba sarf ediyor. Bakanımız, Allah razı olsun, hakikaten gerektiği kadar ehemmiyet veriyor. Şimdi o proje de ayağa kalkarsa... Onun devamı var, sade kayak değil. Ekşisu'yla bir bağlantısı olursa ki olacaktır, Ekşisu'nun ordaki şeylen bağlantısı olacak. Bunun yanında doğa sporları Allah rahmet etsin, bizim Recep Yazıcıoğlu Bey temelini attı, bugüne kadar geldi ve bugünde hakikaten doğa sporları Erzincan'da bir yere geliyor. Şimdi Doğa Sporları, Ergen ve Üniversitemiz hakikaten biz sahip çıkabilir de bunları faaliyete geçirebilirsek eğer Erzincan ticarete ayağa kalkar. Ama yok, bunları beceremezsek eğer, dizlerinin üzerinde sürünür gider açık söyleyeyim."

Aydın Yalvaç (Erzincan Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı), Ergen Dağı Projesi ve Recep Yazıcıoğlu hakkındaki anısını anlatıyor¹⁴:

"Ergen Dağı Projesi ile ilgili olarak Recep Yazıcıoğlu ve Takip Kaban zamanında da Recep Yazıcıoğlu zamanında hep gündeme geldi, projeler çizildi. İşte, 'Ya bu saçma proje.' diyenler oldu. 'Bu gerçekleşmez, böyle bir hayal olmaz.' diyenler oldu. Recep Yazıcıoğlu ile samimiyetimiz, Allah rahmet eylesin Sayın Valimize... Bu binanın adı da 'Vali Recep Yazıcıoğlu İş Hanı' aynı zamanda. Çok irtibatımız oldu. İyiydi aramız da... Bir tayini çıktı. Sivas'a kadar üç arkadaş arabamızı aldık, bir konvoy halinde... Belki hatırlarsınız, bir kısmı Kızıl Dağ'a kadar geldi. Bir kısmımız, Sivas'a kadar geldi, götürdük. Sivas'ta bir tanıdığı vardı. Onlarla yemek yedik, biz ordan ayrıldık. Giderken dedi ki; "Erzincan'ı kurtaracak olan Ergen Dağı Projesi'dir." dedi. "Benim sizden ricam" dedi, "Şehir olarak bu projenin peşini bırakmayın." dedi. "Çok önemli bir proje." dedi. "Belki bugün anlayamazsınız ama bittiği zaman göreceksiniz. Erzincan'ı kurtaracak projelerden biri." dedi, gitti. Ondan sonra, iki yıl sonra bir daha geldi. Böyle bir dost ziyareti şeklinde geldi. Yine orda da Refahiye'den gittik aldık. Hacı varı, belki Hacı Fevzi Amca, hatırlarsınız. Şakalaşarak geldi. Arabada da, yine toplantıda da, böyle sohbet toplantısında da gene aynı şeyi söyledi. Tabii şimdiki Valimiz gelinceye kadar projeye hep soğuk bakıldı; 'Yani bu proje gerçekleşmez, bu projenin geleceği yok. Hani, olacak bir proje değil.' Şehir için lüzumsuz bir yatırım gibi görüldü. Sayın Valimiz geldi. Bakanımızın da bakışı çok iyiydi bu projeye. Sayın Valimiz geldiğinde, Abdülkadir Demir Valimiz, bir hafta olmuştu Erzincan'a geleli... Yaylabaşı'na gittik. O tam dağın çıkışına, işte Köy Hizmetleri'nin personeli var, ilgili müdür arkadaşlar var orda.

Dedi ki; 'Kepçeler, greyderler boşmuş. Şu anda ne iş görüyorlar?'

Dediler; 'Kış', dediler.

'Yatıyor hepsi.' 'Niye yatıyorlar greyderler? Hemen!' dedi, *'bu yolun inşaatına başlıyoruz!'* dedi. *'Ya kıştır, olmaz.'* *'Yok'* dedi, *'kıştı-mıştı yok!'* dedi. *'Beş saat de olsa günde, çalışılacak bu yok!'*

İlk kazma böyle vuruldu. Ondan sonra iş başlayınca, kaynak problemi de çekilmedi...”

Bircan Ekinci (Eski Erzincan Belediye Başkan Yardımcısı), Recep Yazıcıoğlu hakkında şu ifadeler yer veriyor¹⁵:

*“Vali Bey, tabii hem mülki idarecimizdi, hem de çok yakın... Böyle, belediyece olmamıza rağmen sanki onunla beraber çalışıyorduk yani. Tavır olarak da yani çok mütevazıydı. Gösterişi, şatafatı sevmeyen, sade... Yani, oturması kalkmasıyla, giyimiyle, arabasıyla, korumasıyla falan böyle çok sadece bir adamdı yani. Mesela, deprem sonrası prefabriklerin olduğu dönemlerde, doksan üç yılında bu Erzincan’da maalesef terör olaylarından dolayı bir takım sıkıntılar falan oldu. Korumasız falan, elini kolunu sallayarak gezerdi. Böyle bir insandı. Herkesin dükkânına girip çıkan bir insandı. Herkesle konuşan bir insandı. Diyaloga son derece açıktı. Mesela erken gelirdi daireye. Ben de çok erken gelirdim daireye. Arardı, yani benim burada olduğumu bilirdi, arardı, sorardı. Teknik olarak bir şey sorardı. **‘Şunu nasıl yaparız? Bunu nasıl yaparız?’** diye. Bizim işlerimizi takip eden bir insandı Recep Bey.*

(...)

(Deprem esnasında Erzincan’da vali olması) şanstı tabii ki. Öncelikle çalışan insanların morale ihtiyacı var. O morali son derece sağladılar yani. Yani, bu doğa sporları konusunda olsun, başka konularda olsun... Yani, her hareketi bir haber niteliği taşırdı.

(...)

Tabii şimdi Vali Yazıcıoğlu, nevi şahsına münhasır bir insan. Herkesin onun gibi olması mümkün değil.

Cengiz Türker (Eski Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası (ETSO) Başkanı Cengiz Türker, Recep Yazıcıoğlu’nun yokluğunun şehirde nasıl hissedildiğini somut olaylardan yola çıkarak anlatıyor¹⁶:

“(Ergan Dağı Projesi) bir defa bu, çok iyi hazırlanmış bir proje. Bir potansiyeli olan bir proje. Ve biz bunda çok zaman kaybetmişiz. Yani bu, zamanında belki burada yapılmış. Ta çok daha eskiden bu Ergan Dağı’nın orda kayak yapılabileceği tespit edilmiş. Ama daha sonra bu, Yıldırım Akbulut’un Başbakanlığı döneminde Erzincan’a bir şeyler yapalım derken götürmüşler Sakaltutan’a yapılmış. Bir tane, ufak bir tane, uyduruk bir şey yapılmış. Tabii öyle bir tesisin... Geleceği olmayan... Sadece Erzincan’ın içinden birkaç kişinin on beş, elli, yüz kişinin gidebileceği bir kayak yeri halinde olunca işte... Tesis küçük... Ufak yani... İleriye

¹⁴ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 178-193.

¹⁵ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 228-229.

¹⁶ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 303-304.

dönül bir şey değildi. Fakat Ergen Dağı Projesi, rahmetli Recep Yazıcıoğlu, onu ve o günkü belediye başkanları Talip Kaban... Diğer arkadaşlar olsun, Bircan Ekinci olsun, diğer arkadaşlar olsun buna da çok gayret gösterdiler. O projeyi İsviçre’de çizdirmişler. Ama rahmetli Yazıcıoğlu gittikten sonra, bu proje ortada kalmış. Ve biz bunu Erzincan gündemine taşıdık, Erzincan Ticaret Odası olarak. Fakat bizim yaptırım gücümüz veya zorlayıcı gücümüz olma. Zorladık, zorlarken de o günkü mülki idare amirleriyle biz maalesef yaka paça olduk, kavga ettik. Ve o günkü mülki idare amirleriyle Ticaret ve Sanayi Odası tamamen ipleri kopardı. Ve proje tekrar aynı yere geldi.

(...)

O günün valisini başladık ikimiz (Erzincan Belediye Başkanı Mehmet Buyruk’la beraber) zorlamaya ve derken bu proje tekrar atıl halden çıktı Erzincan’ın gündemine ama tam altı sene, beş sene kaybettik. Tam beş sene kaybettik. Ondan sonra başladı...”

Halil İbrahim Özdemir (Doğu Gazetesi’nin Sahibi), konuşmasında Recep Yazıcıoğlu hakkındaki ilginç anekdotlara yer veriyor¹⁷:

“(1992 Erzincan Depremi’nde Doğu Gazetesi’nin depreme dair yapmış olduğu yayınlar) E tabi. Mesela o çok anlamsız gelebilir. Mesela ölenlerin isim listeleri o gazetelerde var. Depremde kimler öldü? Onlar var orda. Mesela, Erzincan depreminden sonra bir kanun çıkarılıyor. Kanun teklifine öneriler var bizim o gazetede. Mesela, bir öneriyi yapıyorduk, - rahmetli Recep Yazıcıoğlu, valiydi o zaman- Vali Bey geliyordu. Diyordu ki; ‘**Yav bizim hiç aklımıza gelmedi bak**’ dedi, ‘**kanunda yoktur. Siz yazmışsınız. Biz,**’ dedi, ‘**oradan aldık. Meclise teklif ettik. Bakanlar Kurulu işte görüşecek Meclis’te. Tekrar ilave edecek. Öneriyi de ekleyecekler kanuna, çıkacak.**’

(...)

(1993’te başlayan terör olaylarına dair...) Geliyorlar. İşte bir grup geliyor. Propaganda yapıyor köyde. Ondan sonra bir kişiyi öldürüp geçip gidiyor. Ondan sonra gidiyor, köyde üç-beş tane evi yakıp gidiyor işte. Kapıkaya diye bir köy var mesele İliç’in. Yandı, yakıldı...

Başbağlar olayı işte bildiğiniz gibi... Bütün dünyanın bildiği gibi... Hatta o Başbağlar Köyü’ndeki görüntüleri... Dünya televizyonlarındaki görüntülerin tümü bana aitti. O yıllarda ben çekmiştim. Rahmetli Recep Yazıcıoğlu ile beraber gitmiştik. Helikopterle, olayın olduğu günün ertesi günü hemen ben gittiğim zaman, Başbağlar’a gittiğim zaman evler yanıyordu. Et kokuları geliyordu, yanık et kokuları geliyordu. Ve sokaklar ceset dolu... Şimdi böyle bir ortamda... Hatta bir kadın, hiç unutmuyorum. Bir taş duvarın dibine oturmuş ağlıyor. Ben de gazeteciyim yani bir şeyler yapmam lazım. Gittim oraya fotoğraf makinemi çıkardım. Kadının resmini çekmek istiyorum. Kadın başladı ağlamaya... ‘Ahmet’imi getir, Mehmet’imi getir, Hasan’ımı getir. Beraber çek. Yoksa resmimi çekme.**’**

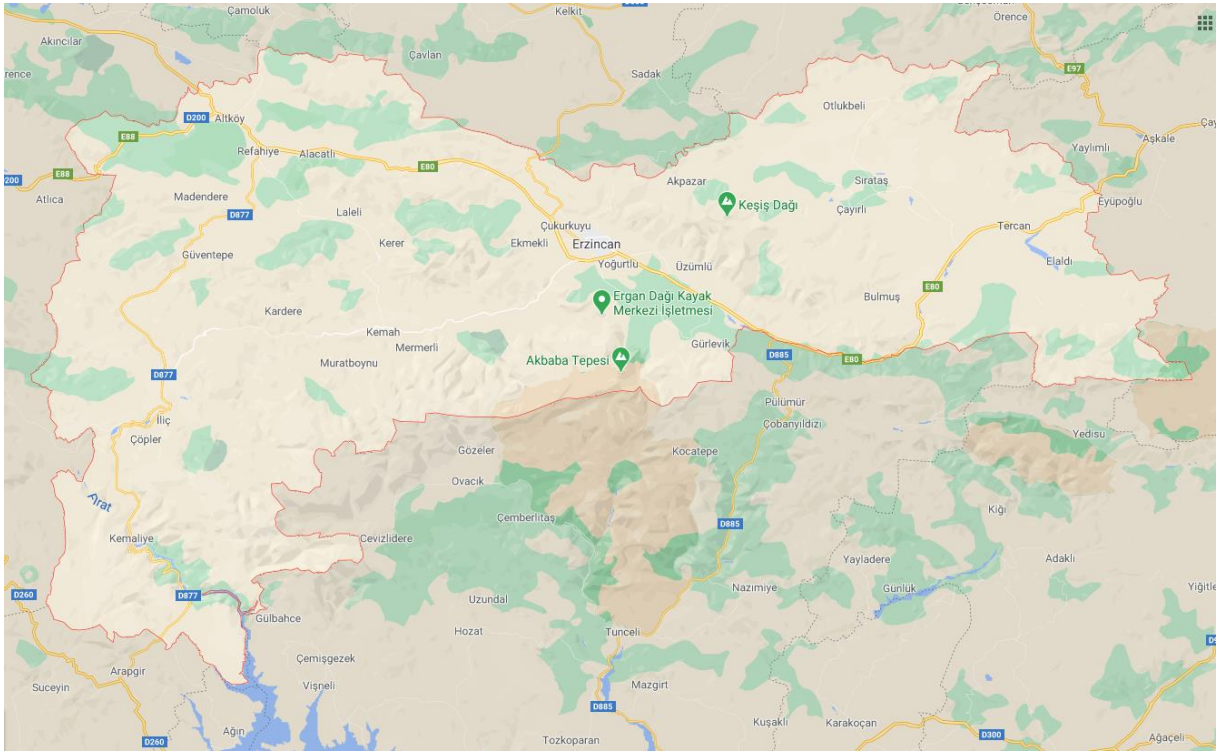
¹⁷ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 398-404.

Şimdi o, ağlıyor... Ben de ağlıyorum. O ağlıyor, ben ağlıyorum karşılıklı. Ondan sonra arkaya döndüm ki Rahmetli Recep Yazıcıoğlu Valimiz, o da arkamda ağlıyor.

Şimdi bir ceviz ağacı var. Ceviz ağacının dibinde yaklaşık yirmi, yirmi beş tane ceset hepsi orda. Şimdi böyle enteresan şeyler. Yani, zayıf zamanda bu tür saldırılar da gerçekleştiriliyor. Erzincan'ı devlet güçlendirdi. Devlet güçlendirince bu tür şeyler de artmış oldu.

*Hatta çok ilginç bir anekdotum daha var. Rahmetli Recep Yazıcıoğlu, bu karşı dağda terörle ilgili olarak Munzur'da şenlikler düzenledi. Dedim ki; **'Vali Bey, hayırdır niye orda yapıyorsun?'** Dedi ki; **'Halkın moralini yükseltmemiz lazım. Desteği şey yapmamız lazım. Terör ordan geliyor. Orda biz şenlik yapmamız lazım ki insanlar desin ki; 'bak bu dağda bir şey yoktur.'** Psikolojik olarak bunu yıkmamız lazım.'* demişti ve orda şenlik yapmıştı.

*Ve o şenlikten önce de bir gün geldi Vali Bey. Dedi ki; **'Beraber bir yemeğe gidelim.'** dedi. **'Olur, Vali Bey.'** dedim. İş yerinden çıktım. Vali Bey, direksiyonda, ben de sağ tarafta korumanın yerinde oturuyorum. Makam aracındayız. Sürdü, koruma yok, şoför yok, ikimiz. Sürdük, Fırat'ın karşı tarafa geçtik. Orda bir köy var, köye gittik. Muhtarın evini sorduk. Muhtar dedi ki; **'Sayın Valim'** dedi, **'Kuzu tandırda, yirmi dakikaya hazır.'** **'İyi o zaman biz geliyoruz.'** dedi, sürdü arabayı. Sürdü, geçtik karşı Munzur'a çıktık. Dağa... Dağda bir köy var. O köye ulaştık. Köyde muhtarın evini sorduk, muhtarı bulduk. Bir delikanlı... Biz muhtarla konuşurken bir delikanlı geldi, Valinin yakasından tuttu. **'Ben, olaylara karıştım'** da... **'Beni işten attılar'** da... **'Ben, böyle oldu'** da... **'Ben, söyle oldu.'** da... **'Ben, böyle oldu.'** da... Silkeliyor Valiyi. **'Ben, şimdi ne yapayım, ne edeyim?'** derken... Muhtar geçti delikanlının arkasına... Böyle bir işaretle akli dengesinin yerinde olmadığını ifade etti. Biraz rahatladım. Neyse ayran içtik orda...*

Çıktık ordan... Vali Bey'e dedim; **'Vali Bey' dedim. 'Devletin afet konutlarının bir sırasının sarı, bir sırasının kırmızı, bir sırasının yeşil yapıldığını bilmiyor musun?'** Ben de bunu haber yapmıştım. O zamanki Bayındırlık Müdürü, görevden alındı, bir şeyler oldu. Milli Güvenlik Kurulu'nda görüşüldü olay. Yani, çok karıştı Türkiye o sebeple. İşte o günkü milletvekilleri, Meclis'te oturma eylemi yaptılar vesaire. Vali, dedi ki; **'Biliyorum abi ortada böyle şeyler olduğunu.'** 'Ee' dedim, **'Buraya neden geliyorsun? Koruman yok, bir şeyin yok... Sen, sıradan bir adam değilsin ki! Sen Valisin.'** Dedim. Aynen ifadesi şu: **'Ben, ilin valisi olarak eğer bu köye gelemesem; öğretmenime, 'Oğlum, sen git. Falan köyde öğretmenlik yap.'** deme şansım olmaz. İmamıma, **'Oğlum, sen git. Falanca köyün imamısın.'** deme şansım olmaz. **Önce ben gideceğim, sonra memurumu göndereceğim.'** dedi.

Böyle yürekli bir adamdı o da... Onun çabalarıyla, o dönem çok problemsiz atlatıldı. Mesela, halk ayaklandı. İşte, **'Çadır yok. Niye yok? Vali ilgilenmiyor bizimle...'** Bilmem ne falan... **'Vali, istifa!'** diye bağırarak, Vali Konağının önüne kadar grup geldi. Vali konaktaymış. Hemen çıktı geldi, kalabalığın içine girdi. Sonra, çıktı bir polis aracının üstüne. **'Arkadaşlar!'** dedi, **'Sizinle beraberim.'** İşte, **'şöyleyim, böyleyim'** anlattı, bir şeyler söyledi. Ondan sonra, **'Ben de sizi anlıyorum.'** dedi. **'Hadi beraber yürüyelim!'** dedi. Halk beraber yürümeye başladı. Dört yol kavşağına gidildi. Orda, **'Arkadaşlar! Burada dağılıyoruz. Bitti'** dedi, **'yürüyüşümüz.'** ve halkı dağıttı. On dakika içinde. Ertesi gün vilayete gittim. Vali Bey'in yanına girdim. Emniyet Müdürü yanına... Emniyet Müdürü, diyor ki; **'Vali Bey, dün koluna giren bayanla erke vardı ya?'** diyor, **'Onlar'** diyor... **'Aranan kişilerdi'** diyor, **'Tespit ettik. Polis kamerasından tespit ettik.'** diyor. **'Onlar, aranan kişilerdi. Yıllardır bizim aradığımız, bulamadığımız kişiler...'**

Adamlar, provokasyon yapmak için o gün gelmişler, oraya girmişler ve orda provoke etmek için her türlü şeyi... Belki imkân bulamadılar... Bulsalar, bir sıkıntı olacaktı. Evet, böyle..."

Hasan Basri Aktan (Eski Ulaştırma Bakanı, Kemaliye Kültür ve Kalkınma Vakfı (KEMAV) Onursal Başkanı), merhum Recep Yazıcıoğlu hakkındaki görüşlerini aktarıyor¹⁸:

“Merhum Yazıcıoğlu da gerçekten bir mülki amir, vali olarıktan halkın içine yakın, sıcak, gayretli, tez bir insandı. Sık sık Kemaliye’ye gelirdi. İstanbul-Ankara’ya geldiğinde de görüşürdük. Erzincan Valisi olduktan sonra Kemaliye’deki bazı önemli projelere gerçekten öncülük etti. Kemaliyelilerin uzun yıllardır arzu ettiği, ‘Taş Yolu Projesi’ vardı ki Kemaliye ile Divriği arası, oradaki köylerimize ulaşımla sağlayan, Kemaliye için bir çıkış imk nı sağlayan bir yoldu. O projenin başlamasına hakikaten gayet büyük öncülük etti. Bir devlet-vatandaş uyuşması oluşturuldu. Devlet bir miktar kaynak aktardı. Y re insanı, topladığı mali imk nlarla, bir mali kaynak aktardı ve o çalışmalar başlatıldı. İlkin tünellerin delinmesi için alınması gereken makinelerin alınması görüşmelerinde, hatırlıyorum; Hacı Ali Akın Bey, ben, Vali Bey, dönemin kaymakamı Atilla şahin Bey... Güzel anılarımız oldu.

Yine o dönemde Başpınar Köprüsü’nün projesinin başlamasında da Yazıcıoğlu, çok büyük gayret ve öncülüğü oldu. Projede Başpınarlı Mustafa Sipahi amcamızın çok büyük emekleri oldu. O dönemde ben Gelirler Genel M d r yd m Maliye Bakanlığı’nda¹⁹ ve zamanıyla bakanlarımıza böyle duyulan ihtiyaçlarımızı söylediğimizde, sağ olsunlar, yöremize bütçe imk nlarıyla, bu projelere kaynak tahsisi konusunda destekleri oldu. Bunları, bu projelere kullanmak üzere aktardık. Bu süreçte de güzel anılarımız oldu merhum Vali Recep Yazıcıoğlu ile. Y remize gelir, ilgilenir, hatta orda sporlarını da zaman zaman geldiğinde yapardı. İyi bir yöneticiydi. Genç yaşta kaybetti, ruhu şad olsun.

¹⁸ Kaya, Erol (2012), “şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih  alışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 423-424.

¹⁹ Fotoğraf kaynak: <https://www.aydinlik.com.tr/kemaliye-den-bakanliga-hasan-basri-aktan-214513#3>, Muhammet Negiz.

Hikmet Köksal (Gazeteci-Yazar), Recep Yazıcıoğlu hakkında samimi paylaşımlarda bulunuyor²⁰:

“(1992 Erzincan Depremi’nden bahisle) Allah rahmet eylesin. Rahmetli Recep Yazıcıoğlu, gecesi yok, gündüzü yok. Talip Kaban (Belediye Başkanı) aynı şekilde, meclis üyeleri aynı şekilde...”

(...)

Şimdi, Recep Yazıcıoğlu faktörü... Biz ne yaşadysak... Yazıcıoğlu... Şimdi Yazıcıoğlu, savaşçı, kavgacı, mücadeleci, yılmak bilmeyen bir insan... Bir kere karizmatik bir adam. Yetinmiyor, ‘Yetmez’ diyor. Ama hangi noktada olursa olsun, ihtiyaçları ne olursa olsun. Gece saat birde geliyor, sizi arabasıyla evden alıyor. Kemah’ın bir köyüne gidiyor gece saat üçte. İşte böyle bir insan. Hayatı o. Baştan söyledim ya, nerdeyse orda olan bir insan. İşiyile özdeşleşen... Böyle kertenkele gibi yapışıyor, sizi bırakmıyor ve sizin yaptığınız her işi de kontrol ediyor. Sizi takip ediyor.

Mesela, ‘Deprem Kriz Komitesi’ kuruldu o zaman. Deprem Kriz Komitesi’ni depremin başlangıç gününden, **‘Elhamdülillah bu iş bitti.’** dediği güne kadar hatırlıyorum. 365 defa toplanmışız. Bu 365 toplantının hepsi kayda alınmış ve hepsi belgelenmiş. Bunları güzel cilt etmiş, on tane yapmış. On tane, kişiye özel... ‘Kardeşim Hikmet’e bir yadigâr olarak o günleri hatırlaması dileğiyle.’ Özel bir ambalaj içerisinde takdim etti yani. Bu kadar güzel olmuş, arşivlemiş. Şimdi bu normal değil. Çünkü biz, çok vali ile çalıştık. Ben, çok vali ile çalıştım ve belediye başkanı ile çalıştım. Ne kadar sıçrayacağını iyi biliyordu. Ama Vali Recep Yazıcıoğlu, çok büyük bir şanstır Erzincan için...

(...)

(Recep Yazıcıoğlu) bir kere iyi bir trafıydı. Yani, şehirdeki reel ihtiyaçlara popülist bir yaklaşımla yaklaşmadı. Şehrin reel ihtiyacı ne ise yukarıya aktardı. Bizzat gitti. Gidemediği zaman da her türlü imkânlarını kullanarak birebir bu işlerin takipçisi oldu ve kopardığını aldı.

İki; şehirdeki sivil inisiyatifi... Çünkü biz sivil inisiyatife liderlik yapıyoruz. Bizim önümüzü kesmedi. Yani, bize bir engel çıkarmadı. Çünkü bizim de can havliyle bazen hatalarımız olmuştur, insanlık hali. Bizim önümüzü kesmedi. İki; bizi dinledi. Tabanı dinledi. Tabanın içine girdi, tabanın kendisi oldu. Tabanda kendisini protesto için gelen adamlara, **‘Tamam’** dedi, **‘Recep Yazıcıoğlu’nu protesto edeceksiniz. Tamam ama ben o değilim. Ben de sizdenim. Hadi gidelim. Recep Yazıcıoğlu’nu protesto edelim.’** diye –bende fotoğrafları var- protesto eden ekiple beraber yürüyor. Böyle bir adam yani.

Çok kıvrak zekâsı var. Bu tür kazalara, toplumsal kazalara meydan ve fırsat vermiyor. Çünkü bu tür toplumsal çöküntüler halkın ve insanların kolay istismar edeceği ortamlardır. Bunlar çok kolay yapılabilir. Bunların hiç birisinde adli vaka yaşanmadı.

(...)

²⁰ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 472-477.

(Merkez ile Erzincan arasındaki köprülük görevini) çok iyi yaptı. Dört dörtlük yaptı...

(...)

(Terörle mücadele için geliştirilen bedelli ve gönüllü koruculuk uygulamasından bahisle) Orda sayın rahmetli Valinin de büyük desteği oldu. Ve bu defa terör organizasyonu mobil, hareketli. Savunma organizasyonu çakılı. Şimdi bu neye benziyor? Filin odada bir fareyi kovalamasına benziyor. O fil, bir kere dönene kadar, fare kırk tur atıyor. O zaman, muhitin insanının kendisini savunabilir hale gelmesi lazımdır. Bu nasıl olabilir? Gönüllü koruculuk ile olabilir. Tabii bunun özel yasası, özel tüzüğü var. O zaman, bu alanda hemen hemen bütün herkes gönüllü köy korucusu oldu. Kökünden kesildi terör. Yani savunma sistemini geliştirmiş bir yapıya karşı terör şey yapamadı.

Şimdi bu olayları kendi içimizde çözerken Erzincan resmini de dışarıya karşı böyle vermedik. Biz ne dedik? ‘Doğa Sporları Merkezi Erzincan’ dedik. (Vali) Erzincan’da bakıyorsunuz rafting yapıyor. Ben pek beceremem de ona bir bakıyorsunuz; ya paraşütten atlıyor, yamaç paraşütü yapıyor. Bir bakıyorsunuz Sakaltutan’da, Akbulut Kayak Tesisleri’nde kayak kayıyor. Biz, bütün bunları ulusal medyaya taşıdık.

(...)

Rahmetli recep Yazıcıoğlu, gece saat on ikide gelir; ‘Kalk, gidiyoruz!’ Gece yarısı kalkıp giderdik. ‘Yarın gidelim. Gündüz gidelim. Daha geçen hafta gittik.’ ‘Hayır! Gidemediğin yer senin değildir. Yönetemediğin yer senin değildir.’ Mantık buydu...”

Hüseyin Ağca (Akademisyen), Recep Yazıcıoğlu döneminde yapılan bir araştırmayı hatırlatıyor²¹:

“Ben şunu söyleyeyim; En son bilmem haberiniz oldu mu? 1997’de nur içinde yatsın, dostum, büyük insan, büyük devlet adamı Recep Yazıcıoğlu ile Erzincan’da bir çalışma yaptılar²². Dünyada ve Türkiye’de de ilktir. 55 bin aile reisine anket verdik. 5 bin kamu görevlisine anket verdik. Buradan kendilerine teşekkür ediyorum. Erzincan’ın şimdiki Eğitim Fakültesi’nin bütün genç hocaları da bana yardımcı oldular. Ayrıca o zaman Hikmet Bayar, 3. Ordu Komutanıydı, Allah selamet versin. Kısa dönem üniversite mezunu askerlerden bana 55 personel verdi. 110 anketör, 37 gün süreyle bütün ilçeleri, bütün köyleri taradılar. Ve bir istihdam ve insan gücü araştırması yaptık. Ama üzgünüm, o araştırmayı Almanya takdir etti, kullandı. Beni çağırdı. Orda da benzer bir araştırma yaptım. Araştırmanın özeti Amerika’da yayınlandı. Ama Erzincanlılar, o araştırmanın sonuçlarını kullanamadılar.

Bir örnek vereyim; Neydi bu araştırma? Mesela, birisi Erzincan’a gelip süt inekçiliği yapacak olsa, Erzincan’da orta teknik eleman olarak sütle ilgili kaç kişi var, Erzincan’da ikamet eden?

²¹ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 501.

²² Erzincan’da İş Gücü ve Sosyo-Kültürel Gelişim Alan Araştırması (Erzincan 1998), <https://necaticavdar.blogspot.com/2005/10/dil-yaresi.html>.

(...)

İstihdam fotoğrafını, insan gücü fotoğrafını, üretim gücü fotoğrafını çektik...”

Hüseyin Aslan (Gazeteci), Recep Yazıcıoğlu’na dair tanıklıklarını ve gözlemlerini paylaşıyor²³:

*“Efendim, Recep Yazıcıoğlu ile Türkiye’de, o dönemde en çok televizyon programı yapan benim. Yani biliyorsunuz, aykırı düşünen bir insan. ‘Aykırı’ derken, doğru düşünen bir insan ama nedense aykırı olarak, o günlerde öyle ifade ediliyordu. Hocam, Erzincan’a ilk geldiği gün, siması göz önüne gelecek; 60 kiloluk bir insan. Bizim siteyi gezmeye gelmiş. Ayakkabı mağazasının önünden geçerken Karadeniz lehçesi ile **‘Merhaba, hayırlı işler, iyi akşamlar.’** diye konuşan bir adam. İçimi okur gibi, **‘Ben, Erzincan Valisi’yim’** dedi. Hani diyorsun ki; **‘Şu 60 kiloluk adamdan vali mi olur?’***

*Bir kere, gelir gelmez, geldiği yerden çok... Bulunduğu, dün geldiği ili bugünkü yaşayan insanlarla buluşturan ruh hali... Böyle bir karakter. **‘Ben de Anadolu çocuğuyum. Ben de taştan, topraktan sizinle beraber aynı havayı teneffüs ederek geldim. Sizden biriyim.’** Bir kere bu havayı verdi.*

*İlk defa diyebilirim. Abartı olmasın lütfen... İlk defa bir valinin el sıkıştığı, gözlerinin içine baktığı, **‘ben de sizle birlikteyim, ben de sizdenim.’** Bizle oturup kalktığını gördüm. Ayda bir, eğer program yapacak birini bulamadıysa mutlaka Recep Yazıcıoğlu ile program yapıyordum. Hocam, sonuçta o yıllarda devlet memuru sayılır. Vali, devletin en yüksek memuru... Hataları ve eksiklikleri devlet adına, hükümet adına, yapı adına çok rahat söyleyen bir insandı. Sanki Türkiye’nin demokratik refleksleri her şeyi adına, devlet o günde bir açılım yapmış. Belirli bir süre, yani 9 yıla yakın Erzincan’da kaldı.*

Gerçi, gitmesi de bizi üzmüştür ama oraya gelmeyeceğim. Şunu söylüyorum hocam; Siz doğruyu dosdoğru söylediğiniz zaman, yani söylediğiniz ile yaptığınız... Yani, ‘Kendi yer üzümlü, yutar salkımı’ hesabı değil. Yani, o kendiliğinden varsa, siz de inanın ki karşı taraftan olumlu mesaj alıyorsunuz gibi bir Türkiye gördüm, o günün şartlarında, 9 yıl. Bir özelliği vardı.

*Türkiye de, Erzincan da, o yıllarda terör ile de boğuştu. Recep Bey, Erzincan’da iki mücadelenin, iki tane olumsuz mücadelenin yok edilmesi, ortadan kaldırılması konusunda Erzincan’ın insanına önderlik yapmıştır. Birisi, terördür; biri de depremdir. Deprem, küçük bir alımdır. Dediğim gibi çok gergin olmamıza rağmen; çok sert, keskin bir toplum olmamamıza rağmen bunaldık artık. İşte **‘Yiyecek gelmiyor, şu gelmiyor, bu gelmiyor. Vali, istifa’** diye valiliğin önünde bir yürüyüş yapıldı. Kalabalık bir yürüyüş hocam.*

*Bir de baktım ki, Vali Bey, benim yanımda... Biz, ordayız. **‘Vali Bey’** Böyle sessizce söyledim. **‘Biri, sizi tanıyacak.’** Geldik, valiliğin önünde bir konuşma yaptı. Yani onun da*

²³ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 519-520.

turnaklarının arası toprak dolmuştu. Onun da dudakları çatlamıştı. Onun da yüzü simsiyahtı. Çünkü Mart ayının güneşi, yüzümüzü simsiyah yapmıştı. Öyle günlerde, o da bizimle koşturuyor. O samimiyetle, **‘Eğer istifaysa, istifa edilecekse, gideceksem, millet ne olacak?’** diyen bir insan. Kapısı zaten sürekli açıktı insanlara. Türk devlet yapısı içerisinde, yani onun dönemi diyorum, işte o dönem ve bundan sonra dikkat ederseniz, son 15 yılda biz bütün yapılarında, devletin büyüyen yapılarında ilişkili olduk. En önemlisi de budur.

Böyle fildişi kulesinde, sırça köşkte oturan, camı da biraz puslu cam yerine kapısı sonuna kadar açık... Söze tahammül edebilen, eleştiriye kaldırabilen ve devletin o müşfik, olması gereken, yüzü bize yansıtan insan tiplerinden biridir.

Türkiye’de çok insanın örnek aldığı, çok devlet adamının örnek aldığı, çok valinin örnek aldığı... Bugün de aynı görevleri yapan çok insan var bir müddettir. Onu aşanlar mutlaka olacaktır. Ama bilirsiniz ki; ilk tohumları ekmiştir. İlk tohumları ekenlerden biridir ve hem o insanlık yönüdür, hem de insanları kucaklarken insanın önünde engel olan devletin o hantal yapısı önünde mücadelesi olmuştur.

Sadece bize öyle hoşgörü şeyi gösteren bir insan değil. Bu hoşgörüyü taşıyacak devletin o yüzünü de göstermeye çalışan bir insan. Hiçbir siyasi marjinalitesi yoktu. Yani kendince diyelim ki, bugünkü ideolojide bakalım. Bugünkü o da inşallah bakar, sağcı bir görüş insanı ama çok solcuyla yürek yüreğe, Sünni bir ırktan. Çok değil, bütün Alevi dostlarıyla kol kola, gönül gönüle olan bir insan. Hakikaten imanına emin gidebileceğimiz bir insan. Evet, onun imanı, emin bir imandır. Ondan istediğimiz şeylerden sonuç alırsınız diye. İnşallah, Türkiye bu tip insan sayısını, hükümet yöneticileri sayısını artırdıkça başarısını o kadar artıracaktır.

İsmail Hakkı Akansel (Eski Harp Akademileri Komutanı), konuşmasının bir yerinde Recep Yazıcıoğlu hakkında şu ifadelerle yer veriyor²⁴:

“Ama ikinci depremde (1992 Depremi’nde), başka bir olay yaşandı. O zaman vali olan zat, Recep Yazıcıoğlu, çok istikbal vaat eden bir zat idi...”

Kazım Özsoy (Gazeteci), 1992 Erzincan depremi ve Recep Yazıcıoğlu hakkında şu anılarına yer veriyor²⁵:

“Biz, o gün... O gece, Camii Kebir’deydik. Salladı ama o kadar değil. Dışarı bir çıktık ki, binaların çoğu hep gitmiş. Yani, binalar... Bizim olduğumuz yer, hükümetin olduğu yerde, üç katlı bir bina vardı. Bina yerle dümdüz olmuş. Onun yanındaki bilmem ne olmuş. Fakat hocam, o panik... O sıkıntı, inanır mısınız? Hep böyle aptal gibi gezdik. Yani, böyle şuursuzluk vardı hepimizde; birimizde ikimizde değil...”

²⁴ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 533.

²⁵ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 587-591.

Yazıcıoğlu, geldi. Millet, 'Vali, istifa! Vali, istifa!' dedi. Dedik ki; 'Yazıcıoğlu'na böyle diyorlar.' Yazıcıoğlu'nun bir lafı var. Burada halkı topluyor. –(Vali) Kendisi sonradan anlatıyor- 'Oturun' diyor. –İstifa dediler ya valiye- Halk oturunca, 'Dedim ki' diyor, 'bu halktan tepki olmaz. Oturun, konuşalım.' diye. Herkes, oturdu. 'O zaman' diyor, 'Halkla konuştuğumuz zaman' diyor, 'dedim ki' diyor, 'Oh! Çok şükür yani halktan bize bir tepki yok.'

(...)

Efendim, Yazıcıoğlu'nun bir şeyini anlatayım... Onunla biz hep böyle köylere çıkıyoruz, ilçelere gidiyoruz. Sabahleyin erkenden... Basın arabası var. Arkadaşlar gidiyorlar ama beni kendi arabasına alırdı. Giderdik Refahiye'ye mesela... Refahiye'den sağlık müdürü gelirdi, kaymakam gelirdi, milli eğitim müdürü gelirdi. Biz de buradan giderdik. Köyleri öyle dolaşırdık.

Bir gün, bir köye indik. İki hane var inanın ki... Dedim ki; 'Sayın Valim, bu iki haneli köyde ne işimiz var bizim?' Dedi; 'Gitmediğin yer, senin değildir.'

Bir yerde de, bizi götürdüler. Refahiye'nin bir köyünde, öldük acımızdan. Falan köyde yemek yiyeceğiz. O köye gittik. Vali, dedi ki; 'Ne istiyorsun?' Evvela adama sordu. 'Vali Bey, hele yemeğinizi yiyin.' Adam biraz şaparızmış, o muhtar. Vali dedi ki; 'Hayır, sen isteğini söyle. Ben de yemeğimi yiyeyim.' Gene o diyor ki; 'Yemeğinizi yiyin.' Vali Bey dedi ki; 'At bin!' Vali de bizi ordan aç açına çıkardı.

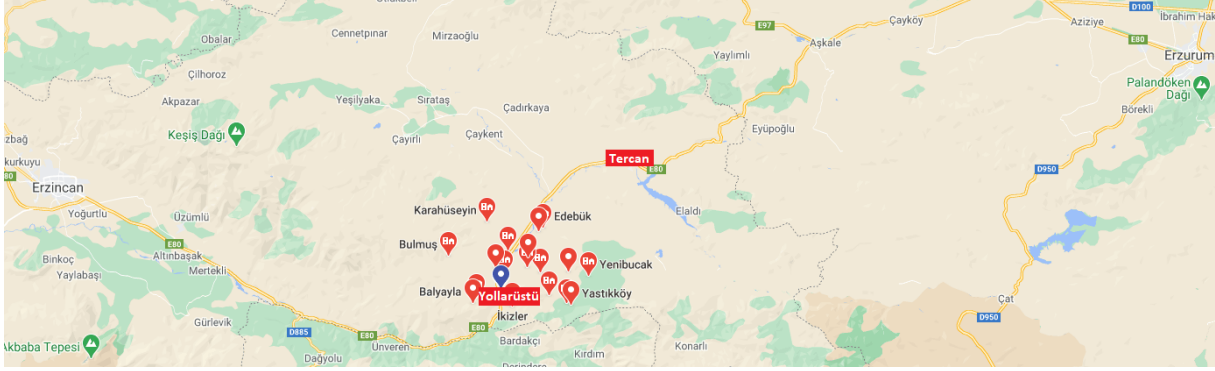
Bir gün de, Refahiye'nin Kandil... Bu yaylayı, İliç'teki yaylacılara kiraya vermişler. Onlar da Gümüşyakar'ın yaylalarını yediriyorlar. 'Nasıl olsa burası bizim.' Orayı yediriyorlar. Kaymakama şikâyet ediyorlar, bu yayladakiler diyor ki; 'Jandarma verdi bu yaylayı bize.' Öyle deyince, jandarma komutanı da sıkıntıya düşüyor. Burdan Vali Bey (ve) ben, çıktık. Kızıldağ'a tepeye çıktık. Sivas sınırına girdik. Ordan döneceğiz karayollarının arkasından. Gittik o köye neyse. Vali Bey, dedi ki; 'Siz, burayı böyle veremezsiniz, yaylayı.' dedi, 'Kiraya veremezsiniz.' dedi. Şimdi, her haneye on beşer bin lire vermişler. **'Bu' dedi, 'köyün parasıdır.' Muhtara, 'Sen, suçlusun.' Dedi, 'Bu parayı veremezsin. Bu para köye gelecek para.'** Döndük biz buraya geldik. Ben gazeteye şöyle yazdım o günü, dedim; **'Yazıcıoğlu Hızını Alamadı Sivas İl Sınırına Girdi.'**

Ondan sonra, o gün... Muhtar da bizle beraber köyden çıktı ama doğru Ankara'ya gitmiş. Buralıdır, Refahiyeli de... Erzincan Milletvekili idi CHP'den. Doğru ona gitmiş. Cumhuriyet Gazetesi ayrı bir yazı yazdı. Çağırdı Vali beni. –Bendim Vali ile beraber- Dedi ki; **'Bak, ne yazıyor gazete?'** Biz, tabii, gazetemizi yazmıştık. Oraya da gönderdik. Dedik, **'Böyle böyle oldu. Bunlar bu parayı almayacaklardı, aldılar.'** O arada Yazıcıoğlu, bir gün bana bir şey anlattı. Dedim ki; **'Erzincan'dan milletvekilliğinden aday mı olacak? Her yere gidiyor?'** **'Ben' dedi, 'Erzincan'dayım.'** Çukurkuyu'da Adnan Kahveci'nin bir arkadaşı, gece birde aramış Yazıcıoğlu'nu. Demiş ki, Yazıcıoğlu'na; **'Gel buraya.'** Gece birde gidiyor ki, **'Ne valilik yapıyorsun?'** diyor, **'Bırak.'** Depremden sonra oluyor efendim. **'Ne' diyor, 'Valilik yapıyorsun?'** diyor, **'Bırak, siyasete gir.'** O da diyor ki; **'Tokat'ta valilik yaptım. Tokat'ta adam yok mu, beni milletvekili edeler? Aydın'a gittim. Bir yıl sonra, defterimi dürdüler Aydın'da benim. Söz Erzincan'a geldi. Dedim ki, Kahveciye; 'Mesut bir yandan, sen bir**

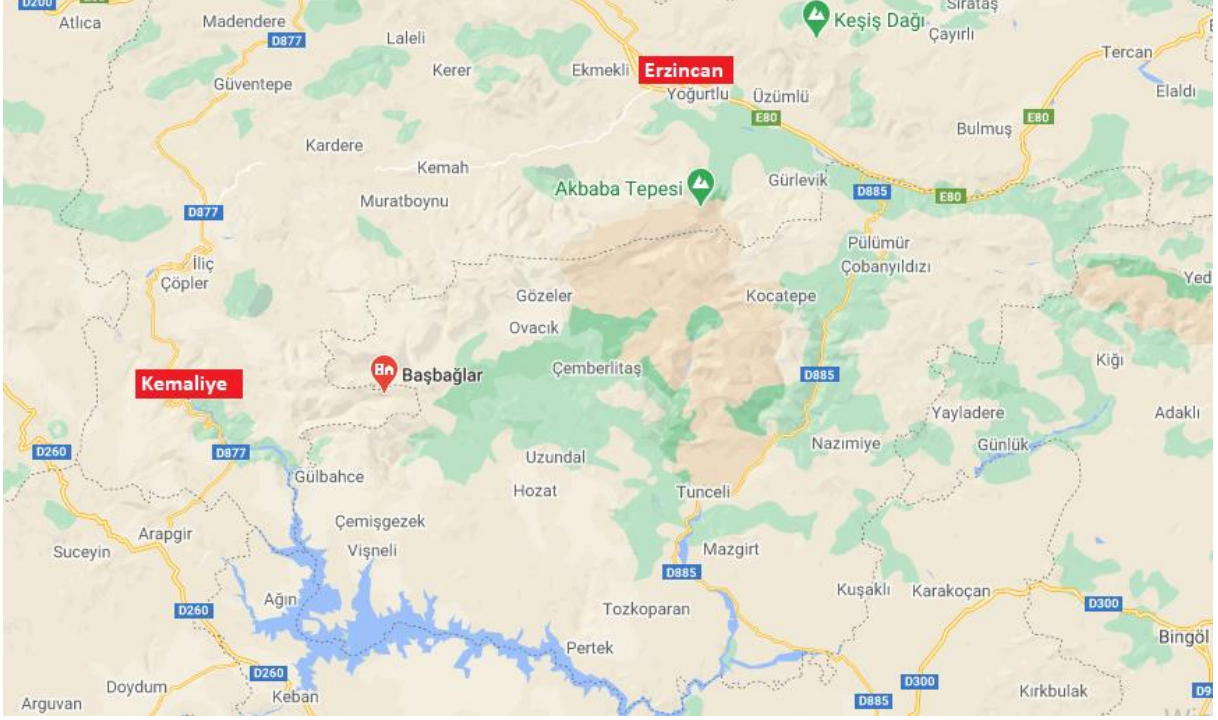
yandan Trabzon'u zapt ettiniz. Eğer benim bir yerden aday olmam gerekiyorsa, siz bana kontenjan göstereceksiniz ki ben olayım yoksa ben nereye gireyim?' diye.

İşte gene... Refahiye'ye cemevi açılıyor... Beraber gidiyoruz Vali Bey'le... Mustafa Kul, nereden dolandı geldi, bizim arabaya bindi. Dedi ki; 'Sayın Valim, ANAP ve DYP'de senin ismin konuşuluyor.' dedi. 'Bizden niye değil?' dedi. O da dedi ki; 'Kazım Bey'e sor.' Hani bu konuyu bana anlatmıştı ya? Ben de ona anlattı, Mustafa Abi'ye.

Bir gün yine Erzurum'a gittik. Gittik Dadaş Sineması'nda bir panel. (Abdurrahman Dilipak falan dedim ya, o da oradaydı. Bu (Vali) coştı, 'Ankara'daki adam nerden bilsin Erzurum'u? İşte mahallinden idarede...' Ondan sonra Dilipak'a verdiler mikrofonu. Dilipak, dedi ki; 'Sayın valim, siyasete heves etmeyesiniz; ağzınıza mühür vururlar. Korkarım ki aşağı inersiniz, tutuklarlar.' dedi Vali Bey'e. Saat on bir buçuk... Biz ordan çıktık, emniyete uğradık. Dediler ki; 'Yatağınız hazır Emniyet Müdürlüğünde.' Vali Bey, dedi ki; 'Ben' dedi, 'izinsiz geldim. Erzincan'da deprem olur belki...' Ordan çıktık. Hayret ettiğim bir nokta var. Şoförümüz de polis... Terör de var... Araba, böyle 90-95-100 demeden... Dedi; 'Ağır git.' Aynen lafı bu. 'Ağır git.' Tercan'a gelinceye kadar... Tercan'a gelince bizim önümüze eskort düştü. Tercan'a gelinceye kadar bir şey yok. Onlar dediler ki; 'Yollarüstü'nde siz durun. Biz, geleceğiz.' Gece ikiye çeyrek vardı, buraya geldik. Öyle de cesur bir adamdı yani. Bir şeyden korkmazdı.

Bana bir şey anlattı orada. –Gerçi onun kitabında var ya...-

*Bir gün de Kemalîye'ye gittik. Ama başka arkadaşı söyledi. Bizdik beraber ama o, başkasını söyledi. Kemalîye'nin üç tane... Orda bir Alevi köyü var. Akşam geç vakitti, o köye gittik. Dedi; **'Bir daha buraya gelemeyiz, gidelim.'** Saat dokuz... Jandarma, kaymakam, jandarma bölük komutanı, Vali Bey, ben... Vali Bey, dedi ki; **'Muhtar yok mu?'** falan dedi böyle. Kaymakam, çekimser kaldı. Dediler ki; **'Muhtarın evi bura.'** **'Ey muhtar!'** diye bağırdı. Muhtarı aşağıdan çağırdı. **'Ben, Vali.'** dedi. Adam dedi ki; **'Bu saatten sonra gelen, çeker kafayı, vali olur zaten!'** Geldi adamcağız. Hakikaten Vali'yi görünce adam da şaşırdı. **'Ben, bu yaşıma gelene kadar bırakın valiyi, kaymakam bile görmedim bu köylerde!'***

*Bir köye de gittik. Herif böyle selam durdu. Bir uzun da nutuk çekti. Ta İnönü'den, harpten, bilmem neden bahsetti. O geldi, dedi Vali'ye; **'Siftah sizi görüyorum.'** Yani öyle bir adamdı.*

*Erzurum'dan gelirken hocam, bende tabanca vardı. Ben de mermileri tabancaya sürüyorum. **'Koy, koy!'** dedi, **'Belki atarsın.'** dedi bana. **'Ben'** dedi, **'kaymakam olduğum zaman, dedim ki; 'Beni hiç hizmet gitmemiş bir yere verin. Beni Hamur'a verdiler. Hamur Kaymakamlığına. Oraya gittim'** dedi, **'bir yol açmışlar. Buraya kadar gelmiş, o yanı da gelmiş. Yalnız şu sandalyenin yeri kavaklık. Cuma günü akşamı gittim şehre. Dedim ki; Dozer, greyder, neyiniz varsa verin. Ben bu yolu açacağım.'** **'Verdiler'** diyor. **'Evde hanıma dedim ki; 'Şu tabancamı ver.'** Tabancayı aldım. 7,65 diye bir tabancam var. Dozerin köşesine oturdum. Dozerciye dedim ki; **'Hiç gözünü kırpmayasın. Ne derse sen devam et.'** Vali demiş ki; **'Vururum seni!'** Valiye (adam) demiş ki; **'Erkeksen vur!'** **'Namluyu sürdüm'** dedi, **'elim de böyle tetikte. Yani şöyle yapsa'** diyor, **'patlayacak. Tabii'** diyor, **'adam yolu açtı. Geldim eve'** diyor, kaldırdım attım. Dedim ki; **'kullanmadığım bir şeyi bir daha hayatta elime almayacağım. O zaman'** diyor, **'tabancayı bıraktım.'***

(...)

(Depremde halkla ilişkilerine dair...) Merkezde halk ile ilişkileri çok iyiydi. Her yere girer çıkardı. Hatta Erzincan'dan şikâyet etmişler Vali'yi. Aynen. Şikâyet eden adamları da biliyorum ya neyse... Başbakan Süleyman Demirel, telefon açıyor o adamlara da... Diyor ki; **'Valiniz gibi vali dünyaya gelse bulamazsınız. Sesinizi kesin, gidin oturun.'** O, ikide bir derdi ki; **'Parti başkanları gelsin, burada otursun.'** Hani... Kızıyordu onlara. Parti başkanları, ileri çıkıyor, şöyle ediyor, böyle ediyor, valiye beraber gidiyorlar falan. **'Gelin! Siz oturun, siz idare edin!'** diyor adam. Yani ta Demirel'e götürmüşler... Demirel de demiş ki; **'Valiniz gibi vali bulamazsınız.'** Ondan sonra adamlar oturuyor. Yalnız o adamların işte... O zaman Vali Bey'e de telefon açıyor, diyor ki; **'Onları da' diyor, 'hoş gör.'**

Mahmut Aydın (Erzincan Hacı Bektaş Veli Dernek Başkanı, eski DSP İl Başkanı) Recep Yazıcıoğlu'na dair hatıralarını ve hissiyatını aktarıyor²⁶:

*"(Dernek faaliyetlerinden bahsederken) ... Saz kursları verdik. Böyle çok faydalı oldu. Alevi-Sünni kaynaşması oldu. Ve öyle bir şeydi ki mesela, bizim yaptırdığımız cemevine rahmetli Recep Yazıcıoğlu geldi, mesela. Geldi bir gün, ceme katıldı. **'Ne kadar güzel bir şey! Her yerde böyle olsa'** dedi. **'Eline, beline, diline sahip ol. Daha ne mahkemeye gerek var, ne polise! Herkes kendi görevini yapsın. Bak ne güzel'** dedi, **'burada herkesi barıştırdınız gitti!'***

(...)

*Şimdi... Rahmetli Recep Yazıcıoğlu, Alevi-Sünni ayrımı diye düşünen bir kişi değildi. Yani adam gibi adamdı. Rahmetli, Allah rahmet eylesin. Dört dörtlük bir adamdı. Hiç onur-kibir bilmezdi. Herkesle oturur, konuşur, şey yapar veya kapısı açıktı herkese... Yani, ben bir gün gidip de onun kapısının kapalı olduğunu görmedim. Mesela, diyelim ki, vatandaşın bir işi var, giderdi. **'Buyur amcacığım, bir şey mi diyeceksin?'** **'Evet efendim.'** Oturttururdu, çay söylerdi. **'Amca, derdini söyle, anlat.'** derdi. Çağırırdı kâtibini, dilekçeyi yazdırırdı. İlgili daire müdürünü arardı; **'Müdür bak, falan amca'yı gönderiyorum. Bunun işini hallet, bana geri gönder.'** Hemen o, derdi ki; **'Her şey yerinde çözülecek.'** Böyle bir şey... Hakikaten, bu mesela, çok şey yapardı... Diyordu ki; **'Ya bu Ankara'dan kalkıp Erzincan halkına şey veriyor, karar. Bu olmaz.'** diyordu. **'Ya'** diyor, **'Erzincan'ın bir dört ay bir inşaat mevsimi var. Ben'** diyor, **'Valilikte veya bir başka yerde bina yapmaya kalksam, yazması-çizmesi altı ay sürüyor. Zaten tam sekizinci-dokuzuncu ayda geliyor kâğıt; başlat.'** diye... Kış başlıyor, kendisi hemen **'başlat'** çıkarırdı. Yani ben şunu söyleyeyim... Yani, o rahmetli kazayla ölmedi. Bence, ölümü de kaza değildi.*

(...)

O, rahmetli Kahveci, rahmetli Ecevit, rahmetli Özal... Bunların dördünün de ben ölümlerini 'normal' olarak görmüyorum. Hangisi bir şey konuşsa, Amerika hakkında, hemen gidiyor ve adam ölümü... Öyle bir şeydi ki, kimin ne sorunu olsa hemen koşardı. Cenaze olsa giderdi. Cumartesi olduğu zaman... Cengiz hocam, bilir, siz biliyorsunuz. Cumartesi olduğu zaman, gelir, tüm pasajı gezerdi. Her esnaflı gezerdi. Hal hatır sorardı, otururdu, konuşurdu.

²⁶ Kaya, Erol (2012), "Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması", Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 612.

‘Hele bana bir çay söyle.’ derdi veya ‘Bir meyve suyu söyle.’ derdi. Ben, size şunu söyleyeyim; Kola içmezdi, süte içerdi, ayran içerdi. Ve Erzincan’ı da süte, ayrana ve kepek ekmeğe de o alıştırdı. Yani, Allah rahmet eylesin, çok iyiydi. Herkesle diyalogu da çok iyiydi.

Mehmet Buyruk (Gazeteci/Doğu Gazetesi, Eski Erzincan Belediye Başkanı), Recep Yazıcıoğlu hakkında şöyle konuşuyor²⁷:

“Politikada tecrübem, 1995-1999 arasında bir İl Genel Meclisi üyeliğim var. Recep Yazıcıoğlu ile birlikte çalıştığımız... Ama bu İl Genel Meclisi Üyeliği, çok fazla siyasi boyutu olmayan bir görev. Ancak o dönemde de biz Recep Yazıcıoğlu’dan bir takım bürokratik işleri, yatırım vesaire işlerinde tecrübem oldu yani. İl valisinde yapmış olduğu... Çünkü yani İl Encümen Üyesiydim onun zamanında... Ondan bazı şeyleri kaptım. Yani, ne kaptım? Diyordu ki, ‘Önce işi yapın, sonra evrakları hazırlayın. İstimi sonradan gelsin.’ İş bilen bir valiydi, onu biraz atlardım. Allah rahmet eylesin. Ondan da bir tecrübem vardı.”

SONUÇ YERİNE

“Şehre Tanıklık Edenler: Erzincan Sözlü Tarih Çalışması” adlı eserden yaptığım alıntılar göstermektedir ki merhum Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında söz söyleyebilecek birçok kimse Erzincan’da ikamet etmektedir. Günlük hayatta mesai öncesi ve sonrasında, yaklaşık 8 yıl boyunca, yerel ahaliyle arasına hiçbir duvar koymayan merhum Vali Recep Yazıcıoğlu hakkında Erzincan’da söyleyecek sözü ve anlatacak anısı olan kişilerin paylaşımlarını kayıt altına almak için kapsamlı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Merhum Vali’nin geleceğin idarecilerine örnek teşkil edebilecek yönleri, görüşleri, uğraş ve deneyimleri bu çalışma ile daha net bir hal alacaktır. 19 Ağustos 1991 - 2 Ekim 1999 tarihleri arasındaki yaklaşık 8 yıllık mesainin izleri sürülmeli, hem insani açıdan hem de idari açıdan elde edilecek bilgi birikimi okurlar ve araştırmacıların istifadesine sunulmalıdır.

---

²⁷ Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 677.

KAYNAKLAR

- Akcagündüz, E. (2019), “*Kamu hizmetleri motivasyon kuramı çerçevesinde vali Recep Yazıcıoğlu'nun mülki idare amirliği dönemi üzerine bir inceleme*”, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=T1mWGp9MngYYkCSgiJvtVsXYTSUmNuGDVfo6kuUDM4VtfsyuJ74HcB3SrRzn-kcs>
- Erzincan'da İş Gücü ve Sosyo-Kültürel Gelişim Alan Araştırması (Erzincan 1998), <https://necaticavdar.blogspot.com/2005/10/dil-yaresi.html>
- Fotoğraf kaynak: <https://www.aydinlik.com.tr/kemaliye-den-bakanliga-hasan-basri-aktan-214513#3>
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 54.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 180-181.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 212.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 251.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 276.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 417-418.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 484-486.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 547.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 178-180.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 178-193.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 228-229.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 303-304.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 398-404.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 423-424.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 472-477.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 501.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 519-520.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 533.
- Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 587-591.

Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 612.

Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt I, s. 677.

Kaya, Erol (2012), “Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması”, Pasifik Ofset, İstanbul, Cilt II, s. 2-22.

Kutlu, M. (2012), Erzincan’ın Sözlü Tarihi, Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/erzincanin-sozlu-tarihi-34007>